

VÕRU MAAVALITSUSE

Bernard Kangro

KIRJANDUSPREEMIA LAUREAADID

VÕRU MAAVALITSUSE

Bernard Kangro

KIRJANDUSPREEMIA LAUREAADID

EESTI KULTUURKAPITAL

Kuidas sündis võru maavalitsuse kirjandusauhind.....	2
20 aastat Bernard Kangro kirjanduspreemiat.....	3
1990 Bernard Kangro.....	8
1991 Madis Kõiv.....	10
1992 Raimond Kolk.....	11
1992 Kauksi Ülle.....	12
1993 Valev Uibopuu.....	13
1994 Rein Pöder.....	14
1995 Heino Sikk.....	15
1996 Julius Ungru.....	16
1997 Hella Keem.....	17
1998 Voldemar Raidaru.....	18
1999 Võru Instituut.....	19
2000 Jaan Ellen.....	20
2001 Contra.....	21
2002 Kaido Kama.....	22

2003 Hans Sissas.....	23
2004 Oskar Kruus.....	24
2005 / 2015 Olavi Ruitlane.....	25
2006 Jan Rahman.....	26
2007 Igor Kotjuh.....	27
2008 Ilmar Vananurm.....	28
2009 Leo Kunnas.....	29
2010 Rein Pöder / Viis küsimust laureaadile.....	30
2011 Grethe Rõõm.....	32
2012 Lauri Sommer.....	33
2013 Ulis Guth.....	34
2014 Janika Kronberg.....	35
2016 Marek Kahro.....	36
2017 Lea Mändmets.....	37

KUIDAS SÜNDIS VÕRU MAAVALITSUSE KIRJANDUSAUHIND

18. septembril 1990 aastal möödus Võrumaalt pärit väliseesti kirjaniku Bernard Kangro sünnist 80 aastat. Juubelisünnipäev äratas Rootsis elava kirjamehe kodumaakonnas laialdast tähelepanu. Oli ju Kangro pikka aega kuulunud mahavaikitud kirjanike ringi. Ajad aga olid muutunud...

Ajaleht Võru Teataja avaldas tähtpäeva eel mitmeid Kangro elu ja loomingut tutvustavaid materjale. 13. septembril võtsid suure osa leheküljest enda alla Valdur Raudvassari ja Heino Siku kirjutised koondpealkirjaga "Bernard Kangro - Eesti vastupanuliikumise laulik". Ajalehes alustas ilmumist Kangro mälestusraamat "Kipitai" Heino Siku saatesõnaga. Raamatukogus oli Bernard Kangro isikut ja loomingut kajastav näitus.

14. septembril toimus Võru kultuurimajas Kannel Bernard Kangro juubelile pühendatud kirjandusõhtu. Ülevaate sellest avaldas Võru Teataja kirjaniku juubelipäeval 18. septembril, autor ajakirjanik Maire Kriis. Kirjandusõhtul kõnelesid Tartu Ülikooli dotsent Ants Järv ning Ain Kaalep, Oskar Kruus, Eerik Teder ja Janika Kronberg. Väljas oli raamatunäitus, etlesid Võru rahvateatri näitlejad. Maire Kriis kirjutab: "Ürituse lõpetas kultuurinõunik Rait Laatsit, kes tänas kõiki esinejaid, ürituse organiseerijaid ja osalejaid ning kuulutas välja Võru maakonna kirjandusvõistluse, mille kohaselt igal aastal Bernard Kangro sünnipäeval hakatakse välja andma Kangro-nimelist kirjanduspreemiat. Nõusolek sellise ettevõtmise osas on kirjanikult saadud. Täpsustamist vajab veel võistluse

statuut." Lõpus on raamistatult väike teade: "Võru Maakonnavalitsuse 1990. aasta kirjanduspreemia määrati kirjanik Bernard Kangrole kogu tema loomingu eest." Kirjandusauhind oli sündinud!

Miks just Kangro? Siinkohal oli teeneid eeskätt Võru bibliofiilil Heino Sikul, kes oli kirjavahetuses mitmete väliseesti kirjanike, kunstnike ja kultuuritegelastega, teiste hulgas Bernard Kangroga Lundist. Olgu lisatud, et mõlemad mehed olid ühel aastal, 1994ndal, ärateelised: Kangro kevadel märtsis, Sikk septembrikuisel tormiööl Estonia parvlaeval Läänemerel. Ka oli Heino Sikul ning mitmel kirjandushuvilisel Võrust ja kaugemalt kujunenud südamlük läbikäimine kirjaniku õe Salme Kongoga, kes elas kodutalus Rüütlil Oe külas Antsla vallas. Päevakorrale kerkis isegi Lõuna-Eesti kirjanduskeskuse loomine Rüütlile. Paraku sellest asja ei saanud. Surnud on nii Bernard Kangro kui ka tema õde, kirjaniku sünnitalu on müüdnud erakätesse. Jah, kirjanduskeskuse üllast kavatsusest tuli loobuda, küll aga kuulutatakse igal sügisel välja Võru Maavalitsuse Kangro-preemia.

20 AASTAT BERNARD KANGRO KIRJANDUSPREMIAT

2010. aastal möödus 20 aastat Võru Maavalitsuse Bernard Kangro kirjandusauhinna loomisest. Preemia määratakse kirjanikule, kes on Võrumaalt pärit või kelle looming on Võrumaa-aineline. 2001. aastal statuuti uuendati. Auhinnatava teose valib žürii välja teoste hulgast, mis on ilmunud aasta jooksul alates Bernard Kangro sünniaastapäevast. Muudatused puudutavad veel loomingu žanrilisust. Üldjuhul ei arvestata ajakirjanduses ilmunud tekste, erandid on võimalikud näitekirjanduse puhul. Samuti võib trükkis ilmumisega võrdsustada näidendite ja kuuldemängude esmaesitusi. Statuudiga määratakse kindlaks ka preemia rahaline suurus - vähemalt 4500 krooni. Rahasummaga kaasneb Võru Maavalitsuse tänukiri.

Kirjandusauhinna viieliikmelise žürii koosseisu nimetab Võru Maavalitsus. Aastate jooksul on koosseisus olnud muudatusi, viimased kümmekond aastat on see olnud järgmine: Peeter Laurson, Võru Maavalitsuse haridus- ja sotsiaalosakonna juhataja asetäitja kultuuri alal; Janika Kronberg, Eesti Kirjandusmuuseumi direktor; Inga Kuljus, Võrumaa Keskraamatukogu direktor; Vesta Leesalu, Võru Kreutzwaldi Gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse õpetaja; Liina Valper, ajakirjanik.

1991. aastal, juba vabas Eestis, sai Kangro-preemia Madis Kõiv. See kuulutati välja 18. septembril. Laureaati õnnitles ja preemia andis talle kätte maavalitsuse humanitaarnõunik Rait Laatsit. Sündmust kirjeldas 26. septembri Võru Teatajas

Kauksi Ülle ja mõistagi võru keeles. Oma kirjutises "Madis Kõiv Bernard Kangros 3000 rubla iist" märgib autor kokkuvõtteks: "Umõtõ üts väikene raha um trehvänu õigõ mehe kätte. Võrokõnõ maailmakiränik nigu tä meil um."

1992. aastal on preemia saajaid kaks: võrukeelsete luulekogudega ("Kesk umma mäke", "Jyriyy", "Hanõ vai luigõ") tähelepanu äratanud Kauksi Ülle ja taas võrukene võõrsil, Sarust pärit kirjanik Raimond Kolk Rootsis. Miks kaks? Võib-olla aimduses, et Kolgi eluring on täis saamas. Vähem kui kaks kuud hiljem see juhtubki.

1993. aasta 18. septembri Võru Teataja annab esileheküljel teada, et "komisjon valis Võrumaalt pärit kirjanike-preemiakandidaatide hulgast välja praegu Rootsis elava Valev Uibopuu. Võru Maakonnavalitsus lisas omalt poolt kingituseks 1000 krooni". Juttu on Uibopuu loomingust, märgitud ka, et kirjanik tähistab 19. oktoobril 80. sünnipäeva. Nimetatud on varasemaid preemia saajaid, samuti toodud komisjoni koosseis: Eha Tillmann, Erik Kamberg, Arvi Leosk, Heino Sikk ja Rait Laatsit.

1994. aastast alates on koos teiste žürii liikmetega preemiasaajaid sõelunud käeoleva ülevaate kirjapanija. Istusime koos maavalitsuse kultuuriosakonnas Tartu tn 48 teisel korrusel, seal, kus praegu asub Võru Instituut. Arutelul osalesid toonane kultuuriosakonna juhataja Inno Mosov, Eha Tillmann raamatukogust, Arvi Leosk haridusosakonnast, Heino Sikk... Viimane jäi meelde Rein Põdra loomingu tulise esiletõstjana. Heinol oli II ülemaailmsete võrulaste päevade puhul kaante vahele saanud poeem "Võrokõstölõ" ja kahasse Enno Piiriga raamat

orelimeistritest Kriisadest. Mäletan, kuidas Eha sosistas mulle: "Annaks preemia hoopis Sikule!" Sõelale jäi siiski Rein Pöder, kellelt oli ilmunud nii lühiproosat kui ka romaane, muu hulgas raamatukogudes menukiks tõusnud autobiograafilise koega "Hilised astrid". Kirjandusauhind anti kätte Wõro kohvikus Jüri tänavas, kuhu laureaat oli tulnud koos abikaasa, Estonia teatri solisti Mare Jõgevaga. Oli meeolukas pärastlõunane koosistumine, mis ei saanud aga pikalt kesta: kiirustasin toimetusse, et sündmusest järgmise päeva ajalehte kirjutada.

1995. aastal sai kirjanduspreemia Heino Sikk postuumselt. 28. septembril 1994 jäi ta koos teiste Estonia laevaga Võrust Rootsi suunduvate võrulastega Läänemerre. See on ainus pärast surma määratud preemia. Kirjandusauhinna võttis vastu Heino Siku lesk Maria Sikk.

1996. aasta laureaat oli Julius Ungru, kelle sule alt on tulnud mälestusraamatud "Minu lapsepõlve Paganamaa" (1987) ja "Paganamaa mehe mälestusi" (1996). Koolipapana, poiste tööõpetuse õpetajana leidis tema metoodilisi kirjutisi ka ajakirjanduses ja kogumikes. Huvitav on seegi, et laureaatile andis Võrumaa Keskraamatukogus preemia kätte teine Paganamaa "poiss" - Võru maavanema asetäitja Jüri Kikkas.

1997. aasta kirjandusauhind läks murdekogujale ja -uurijale Hella Keemale. Samal aastal oli tal aastakümnete-pikkuse töö viljana ilmunud grammatikaõpik "Võru keel", kaks aastat varem "Tartumaa saja-aastaste jutud". Meeles on see ja päikeseline mihklikuu päev, kui Hella Keemal käis Tartus tema kodus preemiat kätte andmas maavanem Tiit Soosaar koos Kangro-nimelise kirjandusauhinna

komisjoni liikmete, haridusosakonna juhataja Arvi Leoski ja allakirjutanuga Võrumaa Teataja toimetusest ning raadioajakirjanik Piret Ristiga. Kui ametlik toiming läbi, palus auväärses eas perenaine külalised kohvile-koogile. Ülikoolipõlves sai Hella Keemast Emakeele Seltsi murdekoguja. 1937. aastal algas murdekorrespondentide võrgu loomine. Mul olid kaasas küsimused ajalehele Viruskundra vastamiseks. Järgmise kuu algul tuligi ümbrik vastustega. Intervjuu ilmus oktoobrikuu Viruskundras. See oli Võrumaalt Vaabina vallast Keema talust pärit murdeuurimise Grand Old Lady viimane avalik esinemine trükisõnas. Lugeda saab seda 2008. aastal ilmunud raamatust "Viruskundra" ("Hella Keem: Murdekeelest võib iga keel ammutada jõudu ja tuge", lk 55 - 56).

1998. aasta laureaadi tiitli andis žürii ühel meelel Voldemar Raidarule. Preemia anti kätte maavalitsuses, osalesid ka laureaadi poeg abikaasaga. Võrukene Voldemar Raidaru oli kodulinnast Tartusse läinud küll 17aastase noorukina, aga oma loominguga jõudis ta siia tagasi. 1956. aastal ilmunud "Poisid tänavalt" osutus sedavõrd menukaks, et sellest ilmusid kordustrüki 1959. ja 1976. aastal. Võru-teema paelus Raidarut ka hiljem: kooliajast jutustav "Mo süämen ja meelen" (1996) ja kriminaalse taustaga "Höbelusikad" (1998). Viimane nägi ilmavalgust lasteraamatukogu abil. Vanahärral kujunesid eriti soojad suhted lasteraamatukogu ja ajalehetöötajate rahvaga. Kõrgest east hoolimata sõitis ta sageli oma lapsepõlvelinna. Viimati oli ta siin 2004. aastal Võru linna 220. aastapäeva pidustustel, kui lasteraamatukogu näiteringi Võrukael liikmed töid lavale Raidaru loodud tegelased.

1999. aastal andis maavalitsus kirjanduspreemia välja kümnendat korda. Auhind otsustati anda Võru Instituudile "ABC kiräoppuse ja lugõmiku algkooli latsilõ" väljaandmise eest. Kolme kandidaadi hulgast peeti Võru Instituuti kui võrukeelse aabitsa väljaandjat kõige kaalukamaks. Võrukeelne aabits ja lugemik, mis tuli välja 1998. aasta lõpus, valmis Võru Instituudil koostöös Võro Seltsiga VKKF. Raamat on paljude inimeste ühistöö vili, tiitellehelt leiame nimed: Kauksi Ülle, Marju Kõivupuu, Nele Reimann ja Paul Hagu. Preemia kätteandmise pidulikku toimingut aga polnud, raha kanti üle Võru Instituudi arvele.

2000. aastal möödus 90 aastat Bernard Kangro sünnist. Sel puhul toimus 27. septembril Võrumaa Keskraamatukogus konverents. Maavanema kohustes Raul Tohv andis kirjanduspreemia kätte Jaan Ellenile, kes oli tuntust kogunud Võrumaa-aineliste mälestusraamatutega ("Kuhu nad kõik jäid?", "Võrumaa saaga"). Jaan Elleni ja Bernard Kangro sünnikodused lahutab kümmekond kilomeetrit. 28. septembri Võrumaa Teataja esiküljel on avaldatud konverentsist ülevaade pealkirjaga "Bernard Kangro kandis südames Võrumaad". Samast lehenumbri leiaime pika intervjuu värske laureaadiga, kes räägib oma raamatutest ("Rahva mälu ei või kustutada"). Oli Eesti RaamatuAasta.

2001. aasta kirjanduspreemia sai Urvaste poeet Contra, kodanikunimega Margus Konnula luulekogu "Suusamütsi tutt" eest. 13. oktoobril, mil maasekretär Krista Paal laureaadile autasu kätte andis, nägi ilmavalgust Contra järjekordne, kümnes luulekogu. Originaalne, nagu luuletaja isegi - pealkirjata. Contra sai esimese uue statuudi järgi väljaantud kirjandusauhinna, kus hindamisel läks arvesse aasta sees ilmunud teos. Pidulikul sündmusel osalesid ka luuletaja ajakirjanikust abikaasa

Airi Hallik-Konnula ja kaheksakuune poeg Herbert. Nii palju lustakat luulelugemist maavanema kabinetis ei mäletagi.

2002. aasta 21. septembri Võrumaa Teataja esikülje pealkiri "Reisiraamat tõi preemia" annab teada järjekordse kirjandusauhinna laureaadi tunnustamisest eelmisel päeval. Pilt kõrval - Võru Instituudi direktor Kaido Kama. Võrukeelne reisiraamat tutvustab laeva Lennuk maailmareisi, selle tegi autor kaasa madrusena 16. oktoobrist 1999 kuni 19. märtsini 2001. Kokkuvõttes tõdeb ta: "Kõge ta värgi man om Eesti üts kistumada illos ja rahulik paigakene."

2003. aasta kirjandusauhinna sai Hans Sissas küüditamisteemalise sarja "Meenutused" 6. osa eest. Preemia andis 2. oktoobril maavalitsuses kätte maavanem Mait Klaassen. Suvel toimus raamatu esitlus Kubija hotellis, millest maavanem samuti osa võttis. Kohal oli veel Sissase saatusekaaslasi, kellest raamatus juttu, kirjanik Rannar Susi (kirjutas hiljem arvustuse maakonnalehte) jt. Meeles on, kui innukalt Hans Sissas seal rääkis kavatsusest püstitada Võrru ausammas Eesti Emale.

2004. aasta sügisel kuulutati Võru Maavalitsuse Bernard Kangro kirjandusauhind välja 15. korda. Sel puhul olid 22. septembril Võrumaa Keskraamatukokku palutud ka varasemad laureaadid. Kohal olid Rein Pöder, Kaido Kama, Nele Reimann (Võru Instituudi võrukeelse aabitsa töögrupi esindaja), Jaan Ellen, Margus Konnula (Contra) ja Hans Sissas. Neile lisandus 2004. aasta laureaadi, kirjandusteadlane Oskar Kruus. Preemia sai ta monograafia "Bernard Kangro. Elukäik ja looming" (2003) eest. Pärast auhinna vastuvõtmist pidas Oskar Kruus akadeemilise kõne.

Ta rõhutas, et tema missiooniks on ühendada lõuna- ja põhjaeestlasi, kelle vahel on tarbetut konkurentsi ja vastasseisu. "Bernard Kangro oli üks neist eesti kirjanikest, kes on püüdnud lõuna- ja põhjaeestlasi ühendada," rääkis esineja veendunult. Kõne tekst on avaldatud raamatus "Viruskundra" lk 154 - 155. Nii kohal olnud laureaadid kui ka žüüri liikmed said tänuks Oskar Kruusi kirjutatud monograafia Bernard Kangrost.

2005. aasta mihklikuu 27. päeval andis maavanem Ülo Tulik kirjanik Olavi Ruitlasele kätte Bernard Kangro kirjanduspreemia. Tunnustuse pälvis tookord Tartus elanud võrokeene romaani "Kroonu"(2005) autorina. Oma romaani kohta ütles värske lüreaat, et see põhineb tema isiklikel kogemustel sõjaväes Kamenets-Podolskis ja Arhangelskis aastatel 1988-1990. "Olime viimaste hulgas, keda Eestist siis veel Vene kroonusse aeti," lausus kirjanik. "Kroonu" sai teise preemia 2004. aasta romaanivõistlusel. Samuti pälvis romaan Eesti Raudtee ja Sirbi kirjanduspreemia kui aasta elusaim originaalkirjandusteos. Ülevaade Kangro kirjanduspreemia kätteandmisest ilmus 29. septembri Võrumaa Teataja esileheküljel. Samas lehenumbris on Veiko Märka pikem kirjutis "Võrumaa Nobel Tartu ekstreemkirjanikule".

2006. aasta laureaat on Jan Rahman. 3. oktoobril andis maavanem Ülo Tulik talle kätte auhinna võrukeelsete näidendite "Painaja" ja "Sõit" eest. Näidendite eest määrati Kangro-preemia esimest korda. Katkendit "Sõidu" etendusel valminud DVDst sai näha vahetult enne preemia üleandmist maavalituses. See oli kosutav sissejuhatus ametlikule osale.

Nii "Painaja" kui ka "Sõit" olid tolle aasta suvelavastused. Juhan Jaigi tondijuttudel põhineva "Painaja" kirjutas Jan Rahman Võru Teatriateljeele. Tarmo Tagametsa lavastatud tükki - võru horrorit, nagu kavalehel kirjas - mängiti Väimela vanas viljaaidas. Ain Mäeotsa lavastatud "Sõitu", lustakaid elupildikesi võrukeste imetabastest juhtumitest bussisõidul, etendati nii 2006. kui ka järgmise, 2007. aasta suvel suure publikumenuga Tartu Hansahoovis.

2007. aasta preemia laureaadiitli pälvis noor eestivene kirjanik, Kirjanike Liidu liige Igor Kotjuh kogumiku "Teises keeles" eest. Kogumiku kaante vahel on ühe Eesti venelase, st autori enda lugu avav esse, luuletused ja esseemid aastatest 2000 - 2007. Esseemid on Kotjuhi enda leiutised, poemide ja esseede sümbioosid. Eestikeelse tõlke on teinud autor ja Aare Pilv.

Autasustamisele tuli Igor Kotjuh koos perega - abikaasa Svetlana ja pisipoja Robert Milaniga. Oli südantsoojendav tol eesti-vene suhetele keerulisel 2007. aastal kuulda Eestis kasvanud ja siin elava venelase suust nii avarat mõistmist oma Eesti kodumaast. Igor Kotjuh kinnitas, et peab luuletamist oma kutsumuseks. Silme ette kerkib pilt, kuidas ta luges valitud palu raamatust, tema kõrval istuv maavanem huviga kuulamas. Väike värss siinkohalgi - nimiluuletusest:

"On emakeel
ja teine keel.
Aga inimene
on sama."

2008. aastal oli laureaati taas kord üle pikema aja võimalik õnnitleda Bernard Kangro sünnikuupäeval, 18. septembril. Kangro-preemia pälvis Ilmar Vananurm värskelt ilmunud luuleraamatu "Vii üle vii" eest. Oma ligemale 90 luuletusega on see esimene suurem setukeelne armastusluule kogu. Preemiat laureaadile kätte andes nentis maavanem Ülo Tulik, et "Vii üle vii" räägib lihtsatest, armsatest asjadest - sellest, mis arusaadav ja lähedane igale lugejale.

Viimastel aastatel on Ilmar Vananurm keskendunud Petserimaa saatusele, sellele piirkonnale tehtud ajaloolisele ülekohtule.

Varem on Ilmar Vananurm saanud Hendrik Adamsoni luulepreemia (1996) ja Anne Vabarna omakultuuri preemia (2002).

2009. aasta 15. septembril arutasid žüriiliikmed raamatukogus preemia kandidaate. Pilgu alla oli jäänud kirjaniku ja reservkolonelleitnandi Leo Kunnase looming. Valik langes ulmeromaanile "Gort Ashryn. I osa. Enne esimest sõda", kuna auhinna statuudi järgi jäi selle ilmumine viimase aasta sisse. See on lugu kapten Anton Irv VIII-st, Vabadussõja kaheksanda kloonitud teisiku kasvamisest inimese ja sõdurina ligi tuhat aastat pärast meie aega.

Et kirjanik oli parasjagu hõivatud romaani teise osa kirjapanekuga, lükkus autasustamine sügavamasse sügisesse. Preemia andsid maavanem Ülo Tulik ja maakonna kultuurijuht, žürii esimees Peeter Laurson laureaadile kätte Tallinnas Rahvakultuuri Arendus-koolituskeskuses.

Nii "Gort Ashryni" I kui ka II osa eest sai Leo Kunnas ulmeauhinna Stalker. 2000. aasta romaanivõistlusel II koha pälvinud "Sõdurjumala teener" on pälvinud Betti Alveri kirjanduspreemia.

2010. aasta ja taas 15. september. Žürii vaeb raamatukogus selle aasta kirjandusauhinna kandidaate. Laual on küllalt palju nominentide raamatuid. Kirjastamine on hõlpsam, kui vaid raha raamatu väljaandmiseks leitakse. Seekord otsustatakse preemia kirjanik Rein Põdrle romaani "Unustatud" eest anda. "Unustatud" kutsub lugejat kaasa elama ühele ajalõigule Eesti lähiminevikust - põgenemisele sõja jalust 1944. aasta sügisel läände. Preemia määramisel oli tähtis ka teema. Bernard Kangro jagas tuhandete kaasmaalaste saatust, kes pidid kodumaa jätma. Ja meenutagem siinkohal sedagi, et esimeste Kangro-preemia laureaatide hulgas oli kirjanikke, kelle loomingut mõjutas paguluses olek. Rein Põder oli esimene, kes sai Võru Maavalitsuse kirjandusauhinna teist korda. Maavanem Andres Kõiv andis preemia kätte 17. septembril kultuurimajas Kannel Bernard Kangro 100. sünniaastapäevale pühendatud lugemisaasta konverentsil.

Ülevaate kirjutanud

Liina Valper

Kangro, Bernard

(18. IX 1910 Võrumaa Vana -Antsla - 25. III 1994 Lund)

Luuletaja, proosakirjanik, kirjandusteadlane

Lõpetanud Valga Poeglaste Gümnaasiumi 1929, Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonna mag. philos. 1938 väitekirjaga "Eesti soneti ajalugu". Olnud ülikooli teaduslik stipendiaat, assistent ja õppeülesannetetäitja, dramaturg Vanemuise teatris 1943-44. 1944. a. septembris põgenes Soome ja sealt edasi Rootsi. Töötanud Värmlandi muuseumis Karlstadis arhiivitöölisena, alates 1946 Lundi Ülikooli kunstimuuseumis fotograafina. Aastast 1950 elas Lundis, toimetades kultuuriajakirja "Tulimuld" ja juhtides tegevdirektorina Eesti Kirjanike Kooperatiivi kirjastust alates rajamisest 1951.

B. Kangro värsse hakati avaldama 1929, proosapalasisid 1931. Esimene Rootsis ilmunud luuleraamat "Põlenud puu" sisaldab peamiselt Eestis kirjutatud luuletusi. Kogusid "Tulease", "Veebruar" ja "Ei kellegi maa" on K. Ristikivi nimetanud Lundi triloogiaks, kesksel kohal on B. Kangrole mälestusrikaste kohtade meenutamine ning poetiseerimine, eriti tsüklites "Vana Võrumaa" ja "Surematu Tartu". Kaksiktriloogias "Jäälätteid", "Emajõgi", "Tartu", "Kivisild", "Must raamat" ja "Keeristuli" näitab Eesti Vabariigis sirgunud haritlasgeneratsiooni kujunemist Tartus ning selle dramaatilist saatust II maailmasõja ajal. Raamatus "Kipitai" meenutab B. Kangro noorpõlve gümnaasiumi lõpuni.

Teosed

Sonetid - 1935

Vanad majad - 1937

Eesti soneti ajalugu - 1938

Reheahi - 1939

Põlenud puu - 1945

Pühapäev - 1946

Seitsmes öö - 1947

Tulease - 1949

Igatsetud maa - 1949

Kuma taevarannal - 1950

Veebruar - 1951

Eikellegi maa - 1952

Peipsi - 1954

Suvihari - 1955

Taeva võtmed - 1956

Sinine värav - 1957

Eesti raamat vabas maailmas - 1957

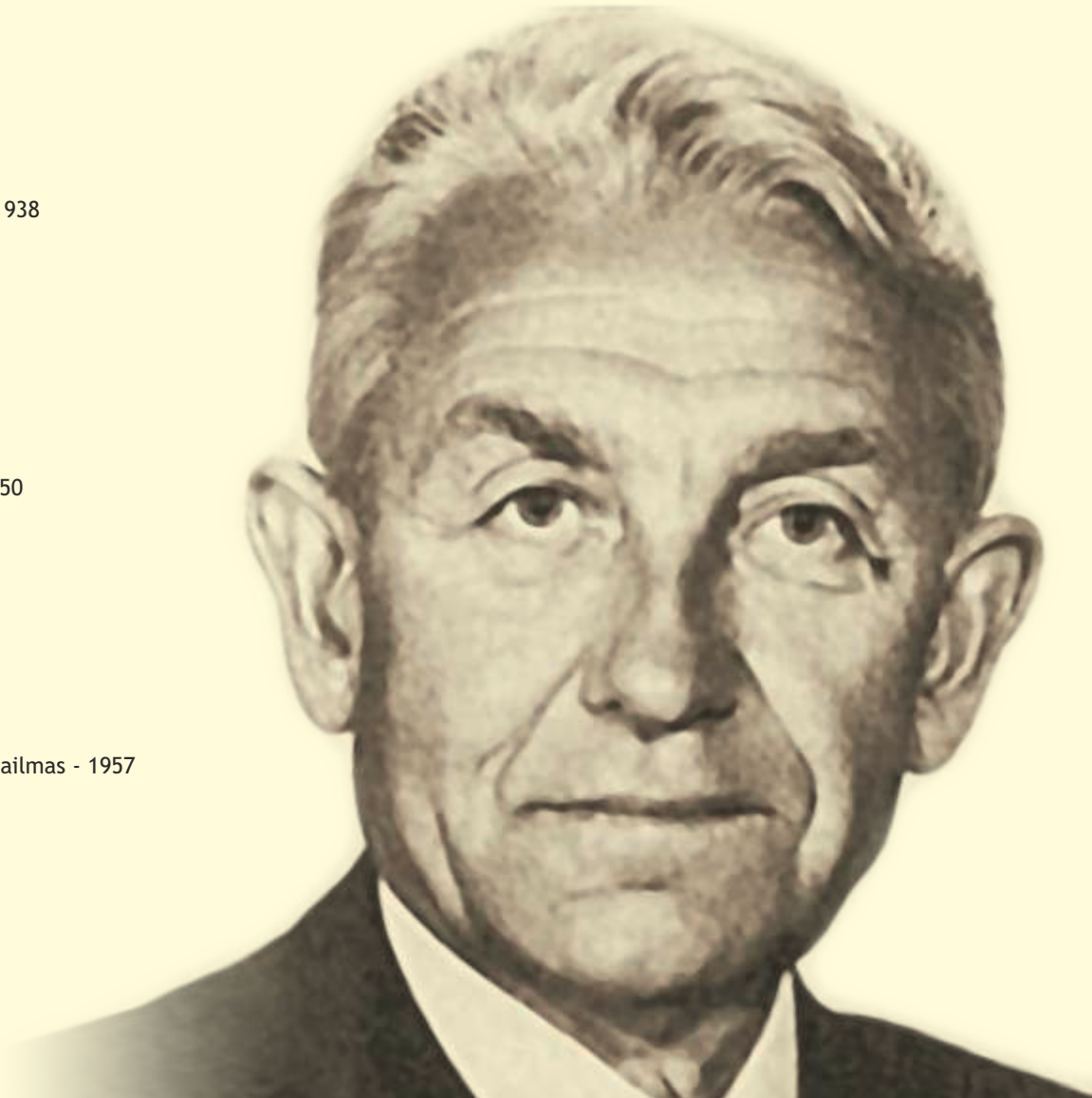
Jäälätteid - 1958, 1990

Ajatu mälestus - 1960

Emajõgi - 1961, 1991

Tartu - 1962, 1996

Kivisild - 1963

Teosed

September - 1964

Eesti kirjandus siin- ja sealpool piiri - 1965

Must raamat - 1965

Varjumaa - 1966

Eesti kirjandus vabas maailmas - 1966

Võõramaa õhtu - 1966

Merre vajunud saar - 1968

Puud kõnnivad kaugemale - 1969

Keeristuli - 1969

Minu nägu - 1970

Universitas Tartuensis - 1970

Eesti raamat vabas maailmas - 1971

Joonatan, kadunud veli - 1971

Allikad silla juures - 1972

Eesti kirjandus paguluses 1944-1972 - 1973

Õõ astmes x - 1973

Puu saarel on alles - 1973

Eesti Rootsis - 1976

Merevalgus. Tuuletund - 1977

Häitsmemehi ja pärlipüüdjaid.1. - 1978

Kuus päeva - 1980, 2006

Arbujad. 1. - 1981

Arbujate kaasaeg. 2. - 1983

Seitsmes päev - 1984, 1991

Kirjad romaanist - 1985, 2006

Tuiskliiv. Talvereis - 1985

Sinised mesilased - 1987

Häitsmemehi ja pärlipüüdjaid. 2 - 1987

Hingetuisk. Jääminek - 1988

Süda ei põle ära - 1989

Eesti kirjakuulutaja eksiilis - 1989

Kogutud luuletusi I -II - 1990-1991

Susi - 1991

Kipitai - 1992

See on Bernard Kangro ajalik elukäik ta enese poolt kokku pandud ja õpetuseks nalja pärast - 1992

Härjanädalate aegu - 1994

Dantele - 1994

Armsamale - 1995

Hingedepäeva õhtul - 1995

Keskpäev - 1995

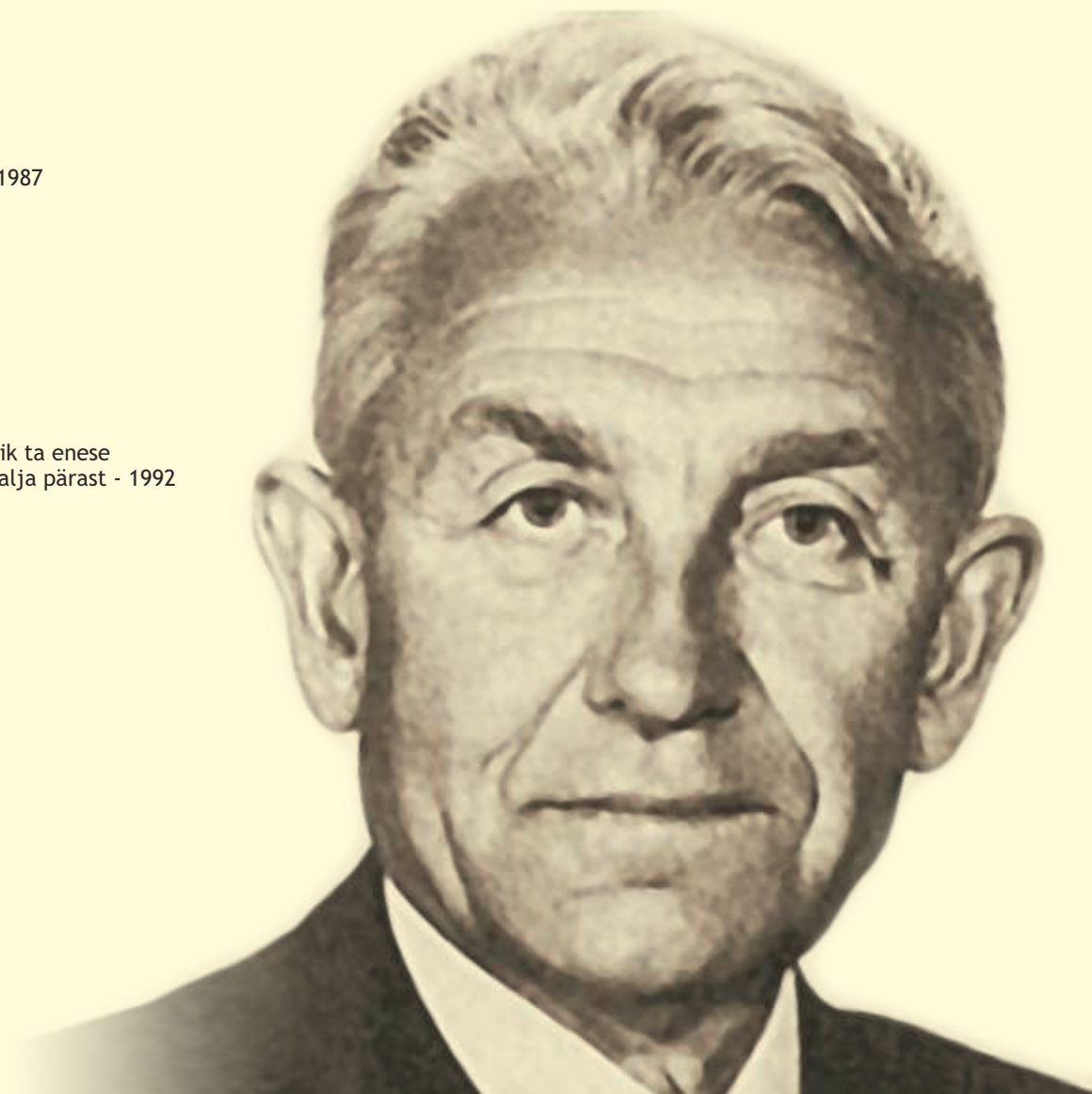
Üks sündmusteta suvi - 1998

Kojukutsuv hääl - 2000

Kaasteelised - 2001

Sütevakk südames - 2008

Jäälätteid - 2009

Kõiv, Madis

(5. XII 1929 Tartu)

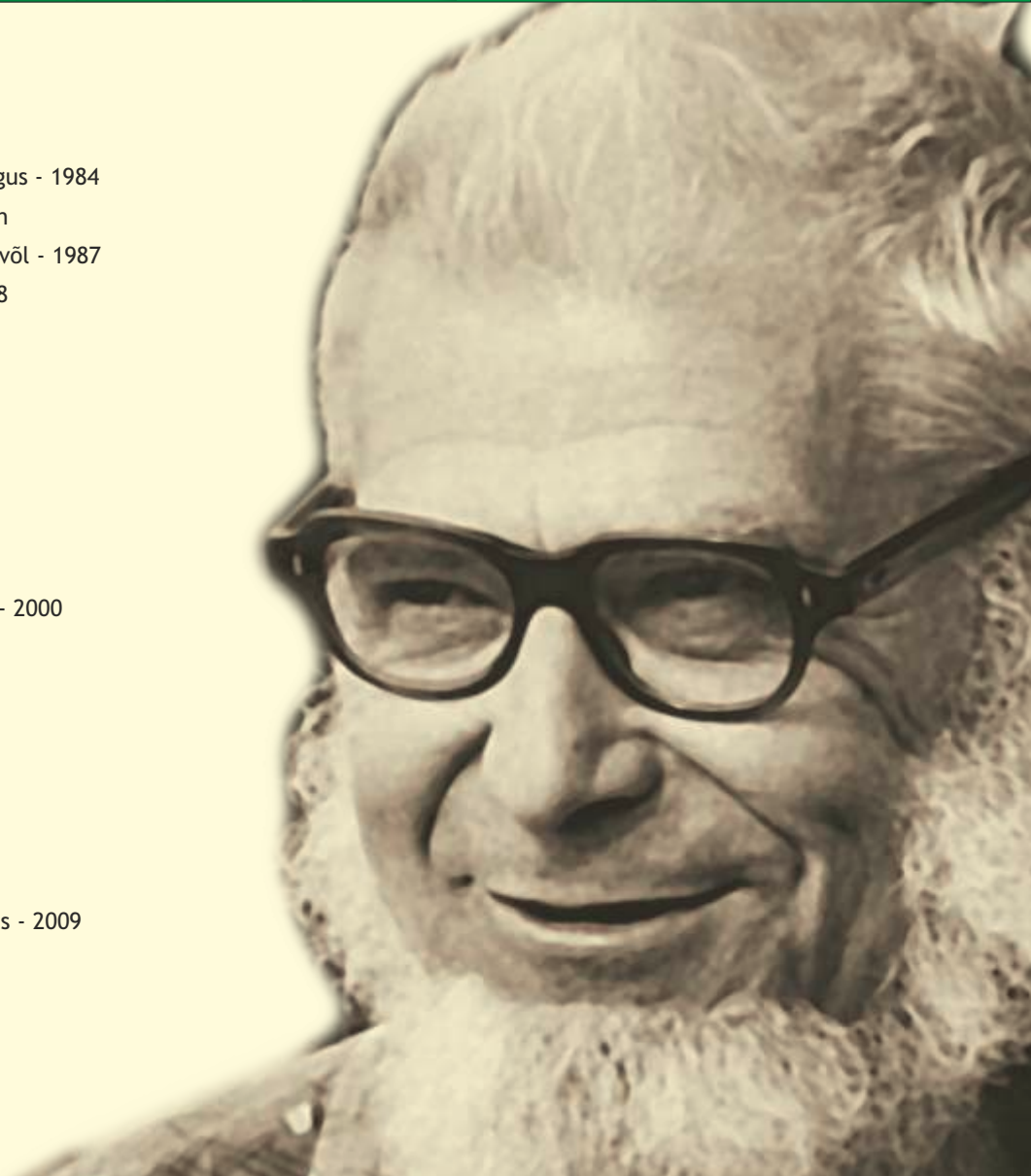
Näitekirjanik, prosaist ja esseist

Õppinud Tartu 1. keskkoolis ja Tartu Ülikoolis. Töötanud 1953-61 TPI- s õppejõuna, 1961-86 vanemteadur Tartus ENSV TA füüsika instituudis, 1986-91 samas juhtivateadur. Analüütilise Filosoofia Seltsi seminari juhendaja alates 1992. Aktiivselt tegev võru kultuuriliikumises, esinenud ettekannetega Kaika suveülikoolis.

M. Kõivu esimesed kirjanduslikud tekstid pärinevad 1960. aastate keskelt. Koos A. Lõhmusega kirjutatud võrumurdeline näidend “Põud ja vihm Põlva kihelkonnas nelatõistkümnendama aasta suvõl” rajaneb M. Kõivu perekonnaloole. Teise võrumurdelise näidendi “Omavahelisi jutuaajamisi tädi Elliga” mälufragmentide kaleidoskoop on fokuseeritud talunaise armastusvaesele ja kannatusrohkele elusaatusele. Näidend “Peiarite õhtunäitus” mängib Võrumaa maastikul XX sajandi algul, tegelased moodustavad ühtse ansambli. M. Kõivu proosa tuumiku moodustab sari “Studia memoriae”. Ta on üks “Võrokõstõ lugõmiseraamatu” (1993, 2. tr. 1995) koostajaid. Dramatiseeringu J. Lattiku lapsepõlvelugude ja M. Kõivu teksti “Meil aiaäärne tänavas. Analüüs” põhjal lavastas T. Tubin Võru Teatriateljees 1998. aastal. M. Kõivu näidend “Ennola”, originaalpealkirjaga “Las olla pääle”, lähtus luuletaja Ernst Enno isikuloost ja esietendus Võru Teatriateljees 2003.

Teosed

Faehlmann: Keskpäev. Õhtuselgus - 1984
 Põud ja vihm Põlva kihelkonnas nelatõistkümnendama aasta suvõl - 1987
 Endspiel: laskumine orgu - 1988
 Rännuaastad - 1994
 Kolm tamme - 1995
 Aken - 1996
 Kolm näitemängu - 1997
 Kalad ja raamatud - 1998
 Küüni täitmine - 1998
 Kähri kerko man Pekril - 1999
 Attika apooria, Elea tragöödia - 2000
 Keemiline pulm - 2002
 Päev - 2004
 Luhta-minek - 2005
 Nuuma Alja testament - 2005
 Näidendid - 2006
 Näidendid II - 2007
 Lõputu kohvijoomine - 2008
 Suvi Pääbul ja kinnijooks Raplas - 2009
 Näidendid III - 2009
 Näidendid IV - 2010
 Poisid ja tüdrukud - 2010

Kolk, Raimond

(8. II 1924 Võrumaa Saru - 3. XI 1992 Stockholm)
Luuletaja, proosakirjanik ja kriitik

Õppinud Valga Ühisgümnaasiumis ja Tartu Õpetajate Seminaris, töötanud algkooliõpetajana Kuldres. 1944. aasta jaanuaris põgenes Soome ja septembris siirdus Rootsi. Töötanud tööstusettevõtetes Göteborgis ja Stockholmis. Fil. mag. kraadi omandanud Stockholmi Ülikooli humanitaariateaduskonnas riigiteaduse, rahvamajanduse ja statistika erialal. Alates 1962 ametnik põllutöoministeeriumis, 1972-89 Uppsalas Rootsi toiduainetevalitsuse majandusdirektor.

R. Kolk hakkas luuletama kooliaastatel, ta värsse avaldati "Õpilaslhehes" ja "Postimehes", Soomes ilmus tema luulet väljaannetes "Kodutee" ja "Eesti Looming", Rootsis koguteoses "Homse nimel". 1945 liitus kirjandusrühmitusega "Tuulisui", temast sai eesti seltskonna radikaalse suuna eest võitlejaid ja ajakirja "Radikaaldemokraat" asutaja ja "Sõna" toimetaja. Aastast 1950 väljaannete "Tulimuld" ja "Teataja" kaastööline, aastatel 1956-92 toimetas poliitikaajakirja "Side". R. Kolga esimene luulekogu "Ütsik täht" on kirjutatud võru murdes, mis domineerib ka kogus "Kõiv akna all". R. Kolk arendab edasi eesti murdeluule traditsioone. Murdekeel on taandunud hilisemates kogudes "Müüdnud sõrmus" ja "Kiri". R. Kolga debüütromaani "Küla põleb kahest otsast", mis näitab eesti üliõpilase kohanemist Rootsi oludega, on kõrgelt hinnatud humoristliku jutustamise pärast. R. Kolga parim proosateos on romaan "Sulajää". Stockholmi triloogiaks nimetatud romaanid "Et mitte kunagi võita", "Mõned päevad septembris", "Truudus elu vastu" kujutavad pagulassaatusi. Triloogia "Vallavanema pärandustomp", "Elu edeneb" ja "Ajad muutuvad" kujutab reportaažlikult vapside liikumist ja Isamaaliidu moodustumist Eesti Vabariigis. Triloogia lõpuosa vaatlleb 1940.- 41. a. draamaatilisi sündmusi Lõuna-Eestis.

Teosed

Ütsik täht:

võõral maal kirutõdu laulu - 1946, 1989

Kõiv akna all - 1952

Küla põleb kahest otsast - 1955, 2000

Vähikuningas - 1957

Sulajää - 1958

Müüdnud sõrmus - 1959

Väikemees, miks nutad? - 1960

August Mälk - 1964

Et mitte kunagi võita - 1969

Mõned päevad septembris - 1972

Truudus elu vastu - 1976

Kiri - 1977

Tuulisui ja teised - 1980

Uskmatu Toomas - 1981

Vallavanema pärandustomp - 1983

Võõral maal kirjutatud laulud - 1984

Elu edeneb - 1984

Lestakala otsimas ja teisi jutte

1981-1987 - 1987

Ajad muutuvad - 1989

Võrumaalt Stokholmi - 1992

Küla põleb kahest otsast - 2000

Sulajää - 2010

Kauksi Ülle

(23. IX 1962 Võru)

Luuletaja ja prosaist

Õppinud 1970-78 Rõuge 8-kl. koolis ja 1978-81 Võru I Keskkoolis, seejärel Tartu Ülikooli filoloogiateaduskonna žurnalistikaosakonnas, mille lõpetas 1986. Aastatel 1991-93 töötas Võru raadio peatoimetaja ja tegevdirektorina. 1993. aastast sihtasutise Fenno-Ugria Tartu keskuse sekretär.

Luuletusi avaldab aastast 1980. Kauksi Ülle võrumurdeline (rõuge murrakust lähtuv) looming väljendab kontaktipüüdeid traditsionaalse külaühiskonna looduslähedase ilmavaate ja eetikaga ning on 1980. aastate lõpul tärnanud võroliikumise ilmekamaid jälgi ilukirjanduses. "Säng" sisaldab julgelt isiklikku pihtimusproosat, kus argielupildid segunevad lapsepõlvemälestuste ja kultuurieluseikadega. "Paat" kujutab "nägijaväega" külanaise elukäike 1940. aastatest 90. aastate alguseni. Ta on kirjutanud koos S. Kivisildnikuga näidendi "Tandsja pühalik" B. J. Krüdeneri eluloo ainetel ja tõlkinud Võru murdesse B. Kangro näidendi "Hunt". Ta on võtnud osa "Vöroköstö lugõmisõraamatu" koostamisest.

Teosed

Kesk umma mäke - 1987
Hanõ vai luigõ - 1989
Jyriyy - 1991
Agu ni Eha - 1995
Kuldnaanõ. Kultanainen - 1996
Säng - 1997
Paat - 1998
Huv - 2000
Nõsõq rõõmu mõrsija - 2001
Käänüpäiv - 2003
Uibu - 2003
Taarka - 2004
Emaemamaa - 2005
Imäplaat - 2005
Kuus tükkü - 2006
Hääd ööd - 2006
Kuldmuna - 2007
Hea sõna - 2010

Uibopuu, Valev

(19. X 1913 Võrumaa Vana -Antsla - 18. III 1997 Lund)

Proosakirjanik ja filoloog

Õppinud Otepää Gümnaasiumis ja Stockholmi eesti gümnaasiumis. Töötanud ajakirjanikuna Valgas "Vaba Maa" ja Tallinnas "Perekonnalehe" toimetuses. Augustis 1943 põgenes Soome, toimetanud ajalehte "Malevlane". 1944. a. sügisel siirdus Rootsi, töötas Stockholmis "Välis-Eesti" toimetuses. Õppis 1953. aastal Helsingi ja aastatel 1954-58 Lundi Ülikooli filosoofiateaduskonnas, sai philos.-dr. kraadi Lundi Ülikoolis 1970. aastal soome-ugri keelte alal. 1954-70 töötas Lundis Eesti Kirjanike Kooperatiivi kirjastuses. 1971-80 dotsent Lundi Ülikoolis ja Soome-ugri instituudi juhataja.

Avaldanud alates 1930 perioodikas lühiproosat, debüteerinud jutustusega "Värvate all", mis kujutab vallast lapsest nooruki rasket elluastumist külamiljöö. Lastele on kirjutatud külaelust jutt "Hõbedane õng" ja "Metsamajake". Eestis kirjutatud novellidest on koostatud kogu "Linnud puuris". Enne sõda Eestis kirjutatud "Võõras kodu" näitab suvitusromaanis raames noore advokaadi identiteediotsinguid. Rida romaane ja novelle ilmunud mitmes võõrkeeles.

Teosed

Värvate all - 1936
 Eha-Mai peab poodi - 1939
 Hõbedane õng - 1940
 Viljatu puu - 1940
 Metsamajake - 1941
 Võõras kodu - 1945
 Linnud puuris - 1946
 Keegi ei kuule meid - 1948, 1992
 Kahju läinud aegadest - 1949
 Neli tuld - 1951
 Igavene küla - 1954
 Janu - 1957, 1997
 Markuse muutumised - 1961, 1997
 Mosaiik - 1962
 Lademed - 1970
 Keegi ei kuule meid I ja II - 1973
 Toselli serenaad - 1982
 Meie ja meie hõimud - 1984
 Ajavoolu võrendikest - 1987
 Mina ja tema - 1990
 Ainult juhus - 1991
 Muutunud maailm - 1997
 Janu - 1997

Pöder, Rein

(7. VII 1943 Võrumaa Mõniste)
Proosakirjanik

Sündinud ehitustöölise pojana, õppinud 1950-1953 Krabi ja 1953-1957 Saru 7-kl koolis ning 1957-1961 Varstu Kesk-koolis. Lõpetanud TÜ 1969 geograaf-hüdroloogi kutsega. Üliõpilasena võttis osa kolmest rahvusvahelisest mere-ekspeditsioonist, käinud ka hiljem kaugmatkadel. 1961-1971 töötas Looduskaitse Seltsis instruktorina, 1971-1978 kirjanduslik kaastööline, hiljem korrespon-dent ja 1976 publitsistikaosakonna juhataja kt "Noorte Hääle" toimetuses, 1977 vanemtoimetaja ajakirjade "Pioneer" ja "Täheke" ühendtoimetuses. 1977. aastast tööl kirjastuses "Eesti Raamat", algul laste- ja noorsoo-kirjanduse toimetuse juhataja asetäitja, 1983. aastast vanemtoimetaja eesti kaasaegse ilukirjanduse toime-tuses. 1997. aastast OÜ "Eesti Raamat" peatoimetaja. Kirjanike Liidu liige aastast 1989, Eesti Romaanifondi nõukogu juhataja aastast 1977.

R. Põdra esimene ilukirjanduslik pala "Kaugus" ilmus aja-lehes "Tartu Riiklik Ülikool" 1969. aastal. Ta jätkas kirjandusvõistlustel osalejana tööde avaldamist "Pio-neeris" ja "Nooruses" ning kogumikus "Noori autoreid `77" (1979). R. Põdra lasteproosa probleemistik on nähtud täiskasvanu vaatevinklist ja eeldab kohati ka täiskasvanud lugejat. Väärtustatud on rikka sisemaail-maga inimese kujunemiseks vajalikke isiksuseomadusi, elupilte ilmestab meenutuslik alge ja tunderõhuline autorimõtisklus. Romaanis "Hilised astrid" vahendab mitme tegelase pilgu läbi perekonnalugu, kujutuse kesk-mes on suguvõsakodu saatus, keskkond ja elulaad nende püsimises ja muutumises. "Hilised astrid" ja "Jahedad varjud" on sisuliselt kaksikromaan. R. Pöder on saanud B. Kangro nim kirjanduspreemia ja A. Mälgü novellipreemia. Ta on avaldanud olukirjeldusi, reisimärkmeid, arvustusi;

Teosed

Kingitus - 1981
Kahekesi maailmas - 1982
Kuldvits - 1982
Hilised astrid - 1984
Kõige pikem suvi - 1986
Kivide Aed - 1986
Pardiajaja - 1988
Põlev ratas - 1988
Jahedad varjud - 1992
Salaarmastus - 1990
Laulumaa - 1995
Armastuse hää - 1996
Külmnäpp - 1993
Imelik vang - 1995
Äiatar - 1998
Hula - 2000
Kahe sajandi tütar - 2000
Hiliskevad - 2002
Teadmatus - 2004
Eike - 2006
Merikarp - 2007
Juba olnud - 2008
Unustatud - 2010

tõlkinud vene ja inglise keelest; koostanud A. H. Tammsaare juttude ja romaanikatkendite kogu "Pähklipüha". 2003. aastal ilmus R. Põdra toime-tatud B. J. von Krüdeneri "Valerie". R. Pöder on praegusaja kõige järjekindlaimad ja loomuoma-semaid romantikuid.

Sikk, Heino

(11. XI 1933 Võrumaa Saaluse - 28. IX 1994)

Kodu-uurija, bibliofiil ja ajakirjanik

Sündinud Vana-Saaluse külas taluniku pojana, õppinud Vana-Saaluse 7-klassilises koolis 1941-49, Võru tööstustehnikumis, lõpetanud Võru kaugõppekeskkooli 1983. Töötas Vastseliina haiglas, oli aastatel 1960-85 Võru spordikomitee esimees ja spordimetoodik Võru ettevõttes. Aastast 1985 trükitööline trükikojas „Täht“. Juhtinud Võrumaal Raamatuühingu tegevust esimehena ja vastutava sekretärina, samuti koordineerinud Võru Raamatuklubi tööd. Ajalehe „Viruskundra“ asutaja ja toimetaja novembrist 1989. Hukkus teel Stockholmi parvlaeval „Estonia“.

Kodu-uurijana avaldanud hulgaliselt kultuuriloolisi kirjutisi ajalehes „Tööraha Elu“ ja toimetanud ka raamatuloolist rubriiki. Kogunud materjali Võrumaalt pärit väliseesti kirjanike, kunstnike ja teadlaste kohta ning publitseerinud neid andmeid „Viruskundras“. Korraldanud koos Võru koduloomuuseumiga raamatu- ja kunstinäitusi. Kirjutisi Võrumaa kultuuriloost avaldanud Eesti Raamatuühingu väljaannetes, koguteoses „Võrumaa ja võrulased“ jm. Esinenud murdeluuletustega ajalehtedes „Tööraha Elu“, „Lõunakaar“, „Viruskundra“, Stockholmi „Teataja“ ja almanahhis „Silmapiir“ (Võru 1989).

Teos

Võrokõstölö - 1994

Ungru, Julius

(15. III 1910 Võrumaa Viitina - 05. VI 1999 Võru)

Sündinud Võrumaal Rõuge kihelkonnas Viitinas, üles kasvanud Krabi veskis. Õppinud Krabi ja Rõuge koolides ning aastatel 1926-1930 Võru ja 1930-32 Rakvere Õpetajate Seminaris. 1932 alustas tööd pedagoogina. Eesti aja lõpul alustas ta õpinguid Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas, kuid need katkestas alanud sõda. Aastad 1945-1956 möödusid Siberi vangilaagrites ja asumisel. Vabanedes töötas 1990-ndate aastate alguseni Võru I Keskkoolis ja Urvaste Eriinternaatkoolis poiste tööõpetuse õpetajana, töötas välja õppevahendeid, osales õpiku koostamisel, kirjutas erialast publitsistikat.

Teosed

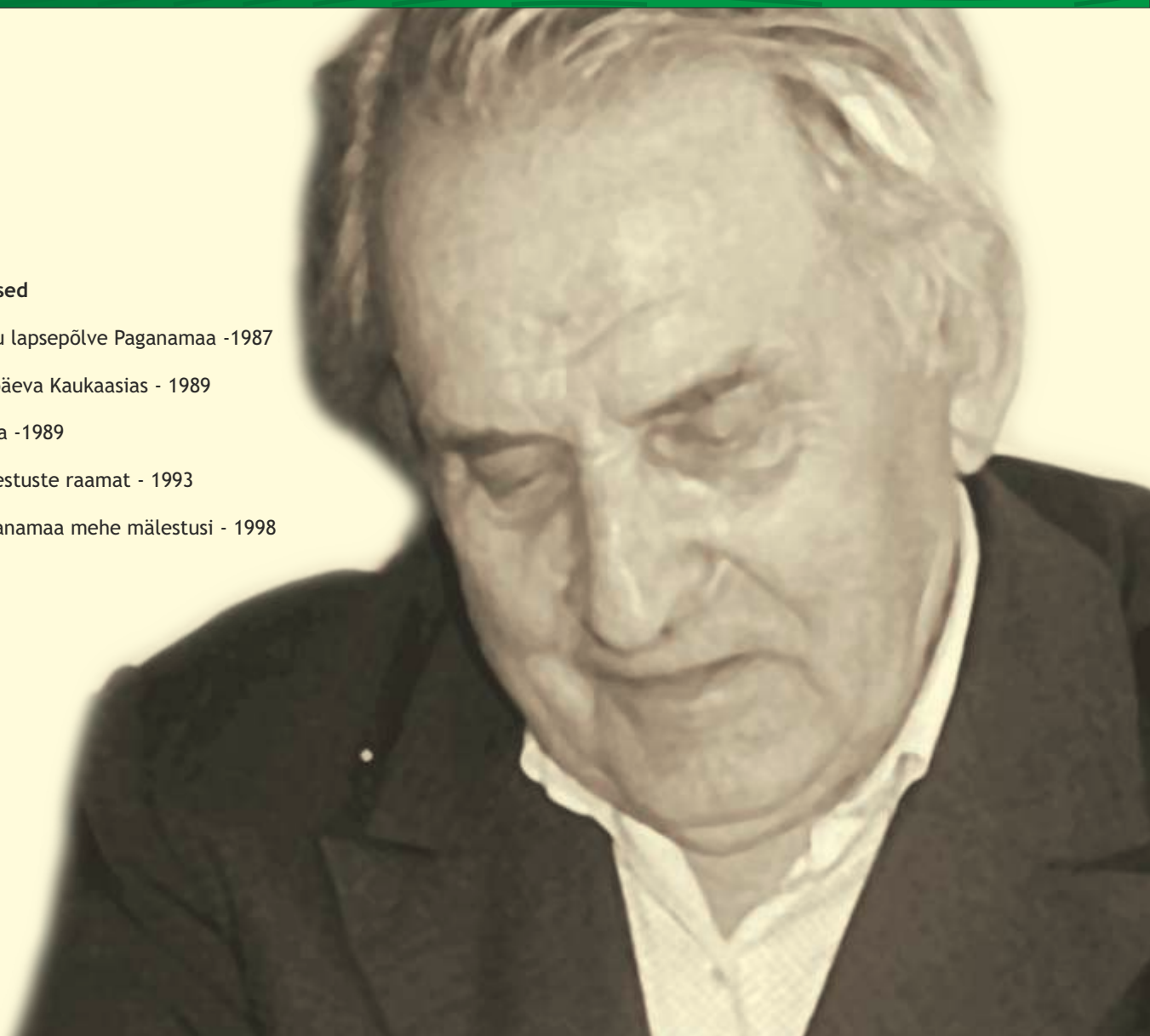
Minu lapsepõlve Paganamaa -1987

22 päeva Kaukaasias - 1989

Varia -1989

Mälestuste raamat - 1993

Paganamaa mehe mälestusi - 1998

Keem, Hella

(6.IV/24.III 1915 Võrumaa Vaabina - 28. XII 1997 Tartu)

Murdekoguja ja-uurija ning etnograaf

Sündinud Keema külas taluniku tütre, õppinud 1924-29 Peebo algkoolis, 1930-35 Valga tütarlaste gümnaasiumis ja Valga ühiskoolis, 1936-43 vaheaegadega Tartu ülikoolis filosoofiateaduskonnas eesti keelt, eesti ja võrdlevat etnograafiat ning soome-ugri keeli. 1939-43 oli AES-i murdekorrespondentide võrgu organiseerija ning juhendaja. Saksa okupatsiooni ajal oli vangis, põgenes 1944 kohtuistungist järel, jätkas murdekorrespondentide juhendamist tagaotsitavana. Jaanuaris 1945 arreteeriti poliitilistel motiividel, oli 1945-50 Harku vangilaagris. Ülikooli lõpetada ei võimaldatud, töötas 1950-55 kudemajana Kunstifondi Tartu osakonnas, 1955-56 kogus sõnavara KKI murdesektorile. 1957. aastast alates oli sektori vanemlaborant.

Esimene publikatsioon ilmus aastal 1937 ajakirjas „Eesti Keel“, seejärel avaldanud keele- ja murdealaseid artikleid. H. Keemi raamatuid iseloomustab kõrge teaduslik tase, tema koostatud tekstivalimikel on suur kultuurilooline ja kirjanduslik väärtus. H. Keem oli Eesti viljakaim murdeuurija, talletanud 200 000 sedelit, umbes 3500 lehekülge teksti, umbes 690 tundi helisalvestusi. Lõuna-Eesti murrete parima tundjana on ta olnud teaduslike teoste ainestiku- ja keelealane konsultant. On parandanud ja ühtlustanud murdekeelt M. Traadi, O. Kruusi, A. Lõhmuse, Kauksi Ülle, Madis Kõivu jt ilukirjanduslikes teostes. Oli murdekonsultant M. Traadi „Tants aurukatla ümber“ lavastamisel ja filmimisel.

Teosed

Eesti murded. 3. -1970

Tartumaa saja-aastaste jutud - 1995

Võru keel - 1997

Eesti murded. 6. - 2002

Raidaru, Voldemar

(11. II 1913 Võru - 10. VIII 2006 Tartu)

Noorsoo- ja näitekirjanik

Õppinud 1920-24 Võru poeglaste algkoolis ja 1924-27 Võru 2. algkoolis, lõpetanud Tartu õhtuse ühiskõhnaasiumi. Töötanud Tartus 1929-40 juuksurina, hiljem ametnikuna. Töötas 1946-82 Tartu kliinilises sünnitusmajas meditsiinistatistiku ja arhivaarina.

Kirjanduslikke katsetusi alustas 1936, avaldades novelle ja jutustusi. Võttis pikemat aega osa Tartu NAK-i tegevusest. V. Raidarult on ilmunud autobiograafiliste sagemetega noorsoojutt "Poisid tänavalt", milles kujutatakse kaasakiskuvalt poiste mängu ja seiklusi ühes järveäärses väikelinnas (äratuntavalt Võru). Memuaarilise koega on võrumurdeline ja huumoritundlik lühijutukogu "Mo süämen ja meelen" ja pikem võrukoloriidiline jutt "Höbelusikad". Näidend "Ku maa palli" sai III auhinna võrumurdeliste näidendite võistlusel (1998).

Teosed

Poisid tänavalt - 1956

Mu süämen ja meelen - 1996

Höbelusikad - 1998

Tähevankrin - 2001

Siis kui süüdatakse laternad - 2002

Soneti - 2004

Tinapommiga ruusk - 2006

Võro Instituudi luumisõ mõtõq sündü Võro liikmise tegeläisi pään. Üten vahtsõ heränemisaogaq käümä lännüq võrokõisi liikminõ oll' 1990. aastidõ keskpaigas jo niipall'o suurõs ärq kasunuq, et saa es inämb jäiäq ütsindä seltse vitäq, oll' vaia kimmäst riigi tukõ.

Võro Instituut tetti 1995 aastagal ja tä käü Kultuuri-ministeeriumi ala.

Võro Instituudi tüü ja tegemiisi tsihis om võro keele ja kultuuri elonhoitminõ. Võrokiilse oppusõ kõrraldamisõ, raamatidõ tegemise, kotussõnimmi korjamisõ ja kaardi pääle avitamisõ ja tõisi Võro Instituudi tegemiisi mõtõq om ärgitä võrokõisi ummamuudu olõkit alalõ hoitma.

Ummi tegemisi sääd instituut Teadus ja arendustegevuse korralduse seaduse ja uma põhimäärüse perrä. Instituudi tüüd kontroll ja tegemiisi tsihiq pand paika kultuuri-ministri puult ammõtilõ pant tiidüsnõvvokogo.

Võro Instituudi tegemiisi vidä direktri, kiä valitas viies aastas vällä avaligu konkursiga ja kinka nimetäs ammõtilõ kultuuriministri. Egäpäävõtse tüü tegijit om kümne ümbre, suurõmbidõ tegemiisi man võetas tüüjõudu mano.

Rahha saa Võro Instituut riigieelarvõst, suurõmbis tegemisis küstäs raha-api fondõst ja programmõst mano. Päämidse instituudi tugõjaq ommaq Kultuurkapital, Hartsatmängumassu Nõvvokogo ja riikline programm "Lõuna-estti keel ja kultuur".

Pildid on tagumises reas (vasakult) Evar Saar, Sulev Iva, Urmas Kalla ning Tiia Allas ja esimeses reas (vasakult) Talvi Onno, Triinu Ojar, Kadri Giannakaina Laube, Külli Eichenbaum ja Tuuli Abel.

Ellen, Jaan

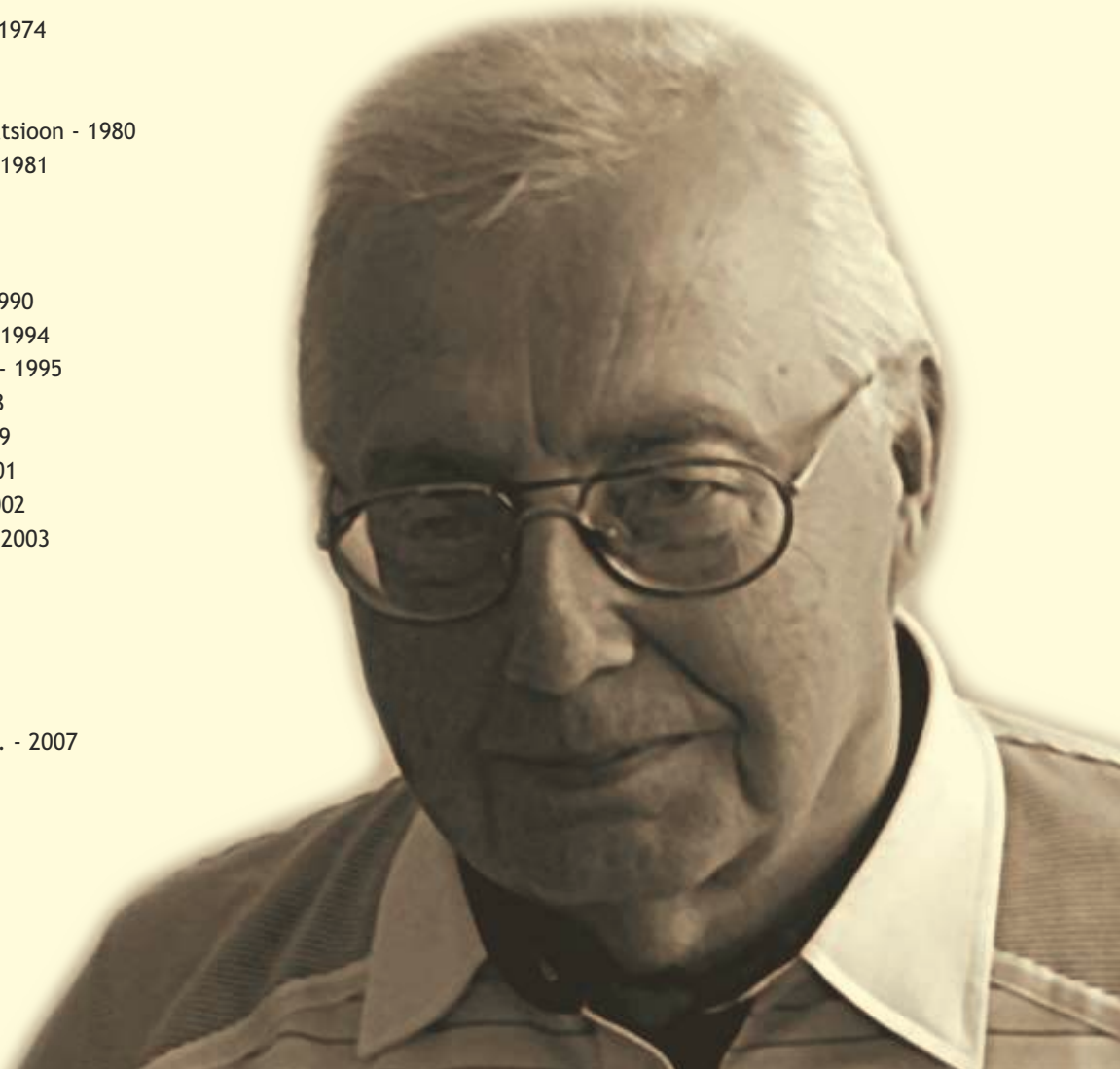
(25. VI 1937 Võrumaa Linnamäe - 05. III 2008 Tallinn)
Publitsist ja ajakirjanik

Sündinud ehitustöölise pojana, õppinud 1945-52 Urvaste 7-klassilises koolis, 1952-56 Antsla Keskkoolis ja 1967-63 TÜ ajaloo-keeleteaduskonnas eesti keelt ja kirjandust, lõpetades kaugõppes. Töötanud mitmesugustes ametites ajalehtede "Kolhoosi Elu" (1956-59) ja "Tööraha Elu" (1959-60 ning 1962-66) toimetuses Võrus. Ajakirjanikutöö jätkus Tallinnas "Õhtulehe" (1966-74), "Eesti Kommunisti" (1974-81) ja "Rahva Hääle" (1981-91) toimetuses. Alates 1991 vabakutseline literaat Tallinnas.

J. Elleni ulatuslik publitsistlik looming jaguneb ideeliselt suunitluselt teravapilguliselt kahte perioodi. Nõukogudeaegsed olukirjeldused ja mõned propagandistlikud raamatud on mõjustatud kommunistlikust ideoloogiast ja väärtustavad nõukogulikku eluhoiakut. Niisugused tendentsid nähtuvad teostes "Viisaastaku argipäev", "Jõudsal sammul" ja "Näen kodu kasvamas". J. Elleni tugevaks küljeks on Eesti külaelu hea tundmine. Nõukogudeaegsest maaühiskonnast on ta andnud rohkesti elu- ja olupilte. Taasiseseisvunud Eestis on J. Elleni looming lähtunud sootuks teisest ideestikust: ta on kirjutanud dokumentaaljutustusi nõukogude võimu kuritegudest, keskendudes seejuures talle tuttavale Võrumaa ainesrikule. Arhiivdokumentide, küsitluste ja küüditatute päevikute põhjal on koostatud raamatud "Kuhu kõik nad jäid" ning "Võrumaa saaga". Autentsele materjalile toetudes on J. Elleni jutustamislaad veenev; nendel teostel on kõigele lisaks ajalooallika väärtus.

Teosed

Viisaastaku argipäev - 1974
Jõudsal sammul - 1975
Eluhoidjad - 1980
Majandi parteiorganisatsioon - 1980
Näen kodu kasvamas - 1981
Legend sõdurist - 1984
Me elame - 1988
Külapäevik - 1988
Kõik põhjata kaevu - 1990
Kuhu kõik nad jäid? I - 1994
Kuhu kõik nad jäid? II - 1995
Võrumaa saaga I - 1998
Võrumaa saaga II - 1999
Võrumaa saaga III - 2001
Võõra väe vangid I - 2002
Ei halastust, ei armu - 2003
Hällimaa - 2004
Esimene raamat:
Varjatud valu - 2005
Varjatud valu - 2006
Teine raamat:
Ei halastust, ei armu 2. - 2007

Contra

(kodanikunimega Margus Konnula)
(22. III 1974 Võrumaa Urvaste)
Luuletaja

Sündinud Urvastes raamatupidaja ja agronoomi pojana. Õppinud Urvaste Algkoolis 1981-84, Kuldre 9-kl Koolis 1984-89, Antsla Keskkoolis 1989-92. Viibinud sõjaväe-teenistuses Eesti Piirivalves Piusa kordonis 1993-94. Töötanud lühikest aega Kuldres inglise keele õpetajana ja seejärel postimehena. 1996-99 Urvaste postiülem, hiljem vabakutseline luuletaja. Pärast populaarses Hommiku TV saates luuletava postiljonina esinemist ka meediastaar. Aastatel 2004 - 2008 oli Urvaste Valla Lehe peatoimetaja. Ta on olnud ERR saatesarja „Elolinõ“ ja saate „Erisaade“ saatejuht.

Elanud Urvastes, Kauge tänaval Viljandis, Luise ja Raadiku tänavatel Tallinnas, Veski 15 Tartus ja Piitsakülas Urvaste vallas. Lühemat aega ka Rāpinas Põlvamaal ja Valtus Raplamaal.

Eesti Luuleliidu (1992), Tartu NAKi (1997), Eesti Kirjanike Liidu (1998), Tuleviku Eesti Erakonna (1999), seltsingu Roheline Urvaste (2004) liige. Perekonna Hallik-Konnula asutajaliige (2000). Esinenud luulekavaga Tivoli tuuril (1999) ja osalenud kümnetel rahvaspordivõistlustel (sh maratonijooksus), 1999. a Riigikogu valimistel (peaaegu), soome-ugri kirjanike konverentsil Söktõvkaris (1998) ja mitmetel kirjandusfestivalidel Lätis ja Soomes.

Bernard Kangro kirjandusauhinna laureaat (2001), Maalehe „Oskari“ laureaat huumorilisas „Naeris“ avaldatud tekstide eest (2003), Oskar Lutsu huumori-preemia (2007).

Teosed

Ohoh! - 1995
Kesmasolin - 1996
Üüratu üürlane - 1996
Contramutter - 10. lend - 1997
Päike ja lamp - 1998
Ei ole mina su raadio - 1998
Tarczan - 1998
Naine on mees - 1999
Suusamütsi tutt - 2000
Contra on õhk - MC/CD 2000
[Lugejad sügisel tibutavad...] - 2001
Tuul kägistab ust - 2002
Tähekaardid - 2002
Presidendi suur saladus - 2004
Contrarünnak - 2004
Liivatee imepeen seeme - 2005
Viie pääle - 2005
Minu jonn - 2006
Kuuseebu - 2006
Kuldmuna - 2007
Tahaksin olla autobuss - 2008
Poiste aabits - 2010
Contra aastahing - 2010

Kama, Kaido

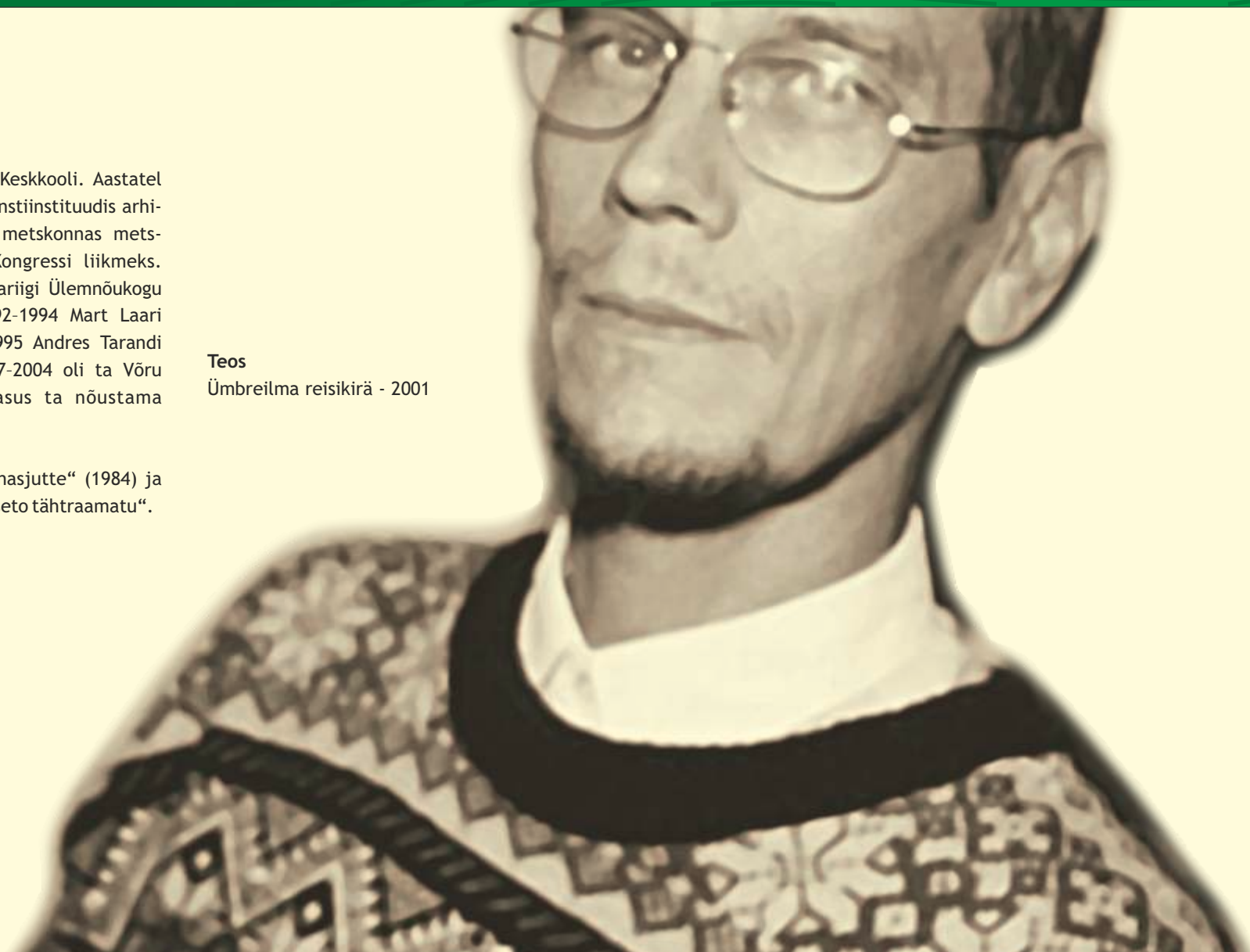
(18. XII 1953 Viljandi)

Lõpetanud 1975. aastal Viljandi I Keskkooli. Aastatel 1975-1976 õppis ta Eesti Riiklikus Kunstiinstituudis arhitektuuri. 1982-1990 töötas Antsla metskonnas metsnikuna. Aastal 1990 valiti Eesti Kongressi liikmeks. Aastatel 1990-1992 oli ta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liige. Kaido Kama oli aastatel 1992-1994 Mart Laari valitsuse justiitsminister ja 1994-1995 Andres Tarandi valitsuse siseminister. Aastatel 1997-2004 oli ta Võru Instituudi direktor. Suvel 2008 asus ta nõustama riigikontrolör Mihkel Oviiri.

Kaido Kama on tõlkinud „Mansi muinasjutte“ (1984) ja aastatel 1989-1991 koostanud „Võro-seto tähtraamatu“.

Teos

Ümbreilma reisikirä - 2001

Sissas, Hans

(28. VIII 1933 Võru)

Publitsist

Sündinud sõjaväelase pojana, õppinud Võru Kesk-koolis. 15-aastase noorukina küüditati koos ema ja vend Oskariga Irkutski oblastisse. Haridusteed Siberis jätkata ei õnnestunud ja seetõttu omandas tisleri elukutse. 1957. aastal Võrru tagasi jõudes asus tööle Võru Mööblivabrikus tislerina. Õppinud Võru kaugõppe keskkoolis, 1966 lõpetanud Võru Tööstustehnikumi. Alates 1959. aastast töötanud Võru Teedevalitsuses, algul spordimetoodikuna, hiljem tehnikuna, insenerina ja alates 1971. aastast plaaniosakonna juhatajana. 1983-91 olnud samas peainseneri asetäitja ja 1991-97 majandusjuhataja. 1997-98 töötanud tööõpetuse õpetajana Fr. R. Kreutzwaldi nim Keskkoolis ja Puiga Põhikoolis. 1998. aastal töötanud Võru valla arendusnõunikuna, olles samal ajal valla-volikogu aseesimees. 1999. aastal lõplikult pensionile jäänuna pühendunud täielikult kirjanduslikule tegevusele.

H. Sissas alustas 1980ndate lõpus andmete kogumist küüditamistest ja küüditatutest. Hiigeltöö tulemusena on 1992-2003 kaante vahele jõudnud "Meenutused" I-VI. Raamatud räägivad sellest, kuidas eestlastel elu kodumaast kaugel viletsuses ja puuduses võõra rahva hulgas kulges, milline füüsiline koormus, vaimne ning füüsiline vastutus nendele langes.

Eesti naise-ema minevikuelu, vaprus ja vastupidavuse jäädvustamiseks algatas H. Sissas 2003. aastal ülemaailmse ürituse - püstitada Võrru eesti naisele-emale monument, mis lähtub ideest - väärtustada eesti naine emana, tugevdada sõnumit, et me kestame rahvana.

Teosed

Meenutused I - 1992, 1996

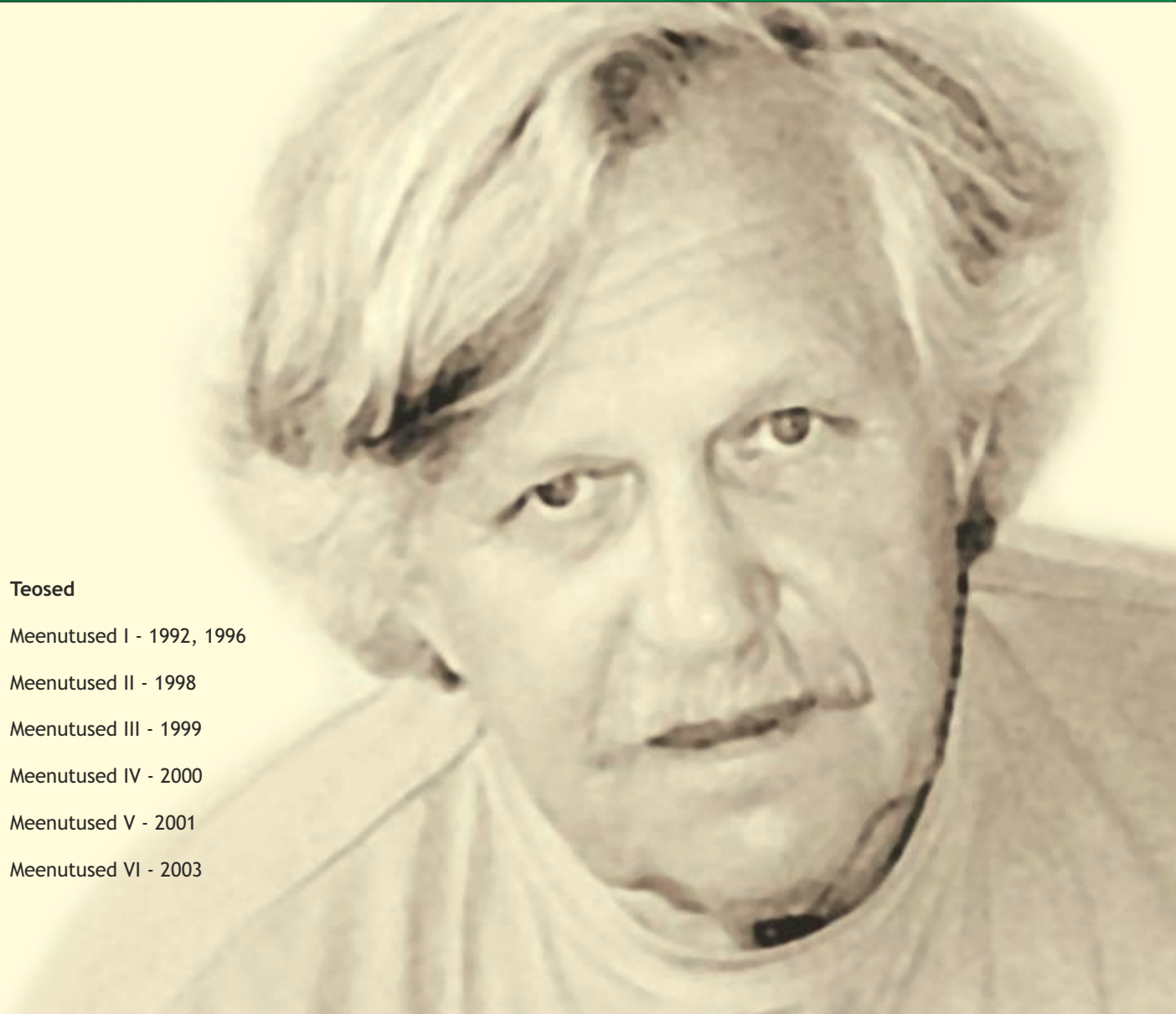
Meenutused II - 1998

Meenutused III - 1999

Meenutused IV - 2000

Meenutused V - 2001

Meenutused VI - 2003

Kruus, Oskar

(29. IX 1929 Tartumaa Otepää -29. X 2007 Tallinn)
Prosaist, luuletaja, kirjandusteadlane- ja kriitik

Sündinud Vana-Otepää külas väiketaluniku perekonnas, õppinud 1937-42 Vana-Otepää algkoolis ja 1942-47 Otepää keskkoolis. Ta lõpetas 1953. aastal Tartu Riikliku Ülikooli eesti filoloogina ja oli 1953-1973 ENSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi teadur.

Oskar Kruusi looming on mahukas erinevate uurimuste, retsensioonide ja proosateoste pooldest. Ta on kirjutanud monograafiad Jakob Mändmetsast (1971), Raimond Kolgast (1983), Hella Wuolijolest (1999), Juhan Sütistest (2000), Bernard Kangrost (2003), kultuuriloolisi novelle ja jutustusi («Mälestusi eelmistest eludest», 1998), novellikogusid ja romaane («Aeg atra seada», «Naiselikkuse seadus», 1986, «Armastus võõras linnas», 1994).

Kirjarahval ja kogu Eesti üldsusel on põhjust olla Oskar Kruusile sügavalt tänulik. Koos Heino Puhveliga koostasid nad Eesti kirjanike leksikoni (2000), asendamatu teejuhi kirjanduslikku personaaliasse. Kuid selle kõrval on Kruusil teisigi kirjanduselulisi teeneid. Tema koostatud on näiteks viis luulekassetti «Noored autorid» (1962-1968), millest loetakse uue kirjanduspõlve algust Eestis.

Teosed

Jakob Mändmets - 1961
Ma tulen Otepäält - 1962
Kirjanduslik Otepää - 1969
Vahimees Põhjanaba teel - 1971
Naine hanesulega - 1971
Tabamata armastus - 1975
Rändaja purdel - 1977
Juhusliku paari mäng - 1979
Loobumised - 1980
Apokriiva lood eesti akadeemilise kirjandusloo juurde - 1983
Ärkamised - 1984
Ajamasinaga Türgimaal - 1985
Aeg atra seada - 1986
Naiselikkuse seadus - 1986
Pühajärve album - 1989
Armastusväärne Haapsalu - 1992
Armastus võõras linnas - 1994
Kirjanik Raimond Kolk - 1995
Eestiga südames võõrsil - 1996
Unistuste purunemise aastad - 1996
Mälestusi eelmistest eludest - 1998
Hella Wuolijoki - 1999
Juhan Sütiste - 2000
Sajandilõpu suvi - 2000
Tinatähtedega taevas - 2000
Tahavaatepeegel - 2001
Kakskümmend üks pulma ja üksteist surma - 2003
Bernard Kangro - 2003
Vabakäiguvang - 2004
Tiibade kasvamise aastad - 2004
Parunessi pihtimus - 2004
Pühajärve armastajad - 2005
Karl August Hindrey - 2006

Olavi Ruitlane**(1. VII 1969 Tartu)**

Luuletaja, proosa- ja näitekirjanik

Sündinud töölise pojana, lõpetanud Võru I 8-klassilise kooli ja õppinud kolm aastat Võru Tööstustehnikumis. Lõpetanud Võru kaugõppekeskkooli. Töötanud maalri, treiali, autojuhi, katlakütja, valvuri, töökoja meistri, varustaja ja karjusena. Alates 2002 vabakutseline kirjanik, kirjutab nii Võru murdes kui eesti keeles. Eesti Kirjanike Liidu, Tartu Noorte Autorite ja Eesti Autorite Ühingu liige.

Kirjandusse tuli 1998. aastal luulekoguga "Inemise sisu". 2000. aastal ilmunud lasteraamat "Kail" äratas laialdast tähelepanu ja pälvis kriitikute tunnustuse.

Romaan

"Kroonu" põhineb autori isiklikel kogemustel sõjaväes Kamenets-Podolskis ja Arhangelskis aastatel 1988-90. Romaan pälvis 2004. aasta romaanivõistlusel II koha ja autor pärjati 2005. aastal B. Kangro kirjanduspreemiaga.

Avaldanud luulet, proosat, artikleid, arvustusi jms väljaannetes "Vikerkaar", "Eesti Ekspress", "Sirp", "Eesti Päevaleht", "Võrumaa Teataja", "DI" jne. Kirjutanud laulutekste ansamblitele ja kollektiividele, sealhulgas ansamblile "Ummamuudu".

O. Ruitlane on pälvinud esikoha ajakirja "Kalastaja" poolt korraldatud kirjandusvõistlusel "Kalamehejutt" 2001. aastal.

Teosed:

Inemise sisu - 1998

Kaera jaan ja mister proper - 1999

Kail - 2000

Volli - 2004

Kroonu - 2005

Peko - 2005

Viie pääle - 2005

Kuldmuna - 2007

Naine - 2009

Eesti edulood 2013

Vee peal 2015

Olavi Ruitlane

Rahman, Jan

(30. 07. 1975 Võru)

Luuletaja

Õppinud Loosi 8-klassilises koolis (1982-1990), Võru I Keskkoolis (1990-1993) ja aastatel 1993-2004 Tartu Ülikoolis ajakirjandust. Osalenud Tartu Noorte Autorite Koondise ja Võro Selts VKKF-i töös. Korraldanud mitmeid võru keele ja kultuuriga seotud üritusi (Kaika suvelülikoolid jm).

Kirjutanud (enamasti võrukeelseid) luuletusi, jutte ja näitemängu „Sõit“ ning arvustusi ja niisama ajalehejutukesi. Võru murdesse tõlkinud luuletusi (Heli Laaksonen, Hasso Krull) ja Shakespeare „Suveöö unenäo“ käsitööliste stseene. Kirjutanud laule ja laulusõnu ansamblitele Ummamuudu (Kõnõtraat, A mille, Kloostrivein, Mis uudist, Ummamuudu liin), Jaak Tuksamile (Uni) ja ansamblile Viie pääle (Uni, Kuionu puu, Puu palas, Üü jt).

Luulet, proosat, artikleid, arvustusi vms avaldanud ajalehtedes „Tööraha Elu“, „Võrumaa Teataja“, „Koit“, „Viruskundra“, „Uma Leht“, „Sirp“, „Postimees“, „Eesti Päevaleht“, ajakirjades „Vikerkaar“, „Tuli & Savu“, „Täheke“, „Teater.Muusika. Kino“. Loomingut on ilmunud kogumikes „Hea raamat“ (NAK, Tartu 1998), „Emajõe kondor“ (NAK, Tartu 2002), „Sano, tuuli“ (Helsinki 2002). Luuletusi avaldanud ka Võro-Seto tähtraamatutes. Laulu „Kõnõtraat“ sõnu on avaldanud paljud laulikud.

Teosed

Vasõst Vas'k - 1997

Maapuupäiv - 2000, 2005

Viie pääle - 2005

Vävva - 2005

Kuldmuna - 2007

Jan Rahman

Kotjuh, Igor

(22. V 1978 Võru)

Luuletaja, ajakirjanik ja tõlkija

Sündinud ja kasvanud Võrus, õppinud Tartu Ülikoolis eesti keelt ja aastatel 2004-2005 Tallinna Ülikoolis kirjalikku ja suulist tõlget.

Kotjuh on aktiivne eesti luule vahendaja vene keelde ja (eesti)vene luule edendaja ja tutvustaja. Ta on eesti kirjanduse vene tõlkeid ja kaasaegset eestivene kirjandust avaldava ja mõtestava almanahhi "Tuulelohe" peatoimetaja. Kotjuhi luulet iseloomustab mõtlik intellektuaalsus ja avatus kaasaja ühiskondlikele küsimustele.

Tema luulet on avaldatud Sirbis, Vikerkaares, Loomingus, Vihikus, Tartu Postimehes ja mujal. Samuti on tema loomingut avaldatud Venemaa, Soome, Läti ja Leedu kirjandusväljaannetes. Ta on tõlkinud vene keelde eesti noorema põlve luuletajate Kristiina Ehini ja fs-i luulet. Temalt on ilmunud venekeelne luulekogu „Millal saabub homme?”.

Teosed

Teises keeles - 2007

Usaldusliin - 2010

Vananurm, Ilmar

(21. XII 1946 Võrumaa Meremäe)

Tõlkija, luuletaja ja ajakirjanik

Sündinud taluniku pojana, lõpetanud 1965 Võru I Keskkooli. Pärast sõjaväeteenistust õppinud 1968-69 TÜ ajaloo-keeleteaduskonnas eesti keelt ja kirjandust. 1971-76 õppinud Vilniuse Ülikoolis vene keelt ja kirjandust ning stažeerinud 1976-78 Vilniuse Ülikoolis leedu keele kateedris ning osalenud 1976-82 Leedu Kirjanike Liidu noortesektsioonis. Töötanud aastatel 1978-79 Võru haridusosakonnas kooliinspektorina, 1979-90 Põlva ajalehe "Koit" ajakirjanikuna, 1990-91 Põlvas ajalehe "Lõunakaar" toimetaja. 1997. aasta algusest ajalehe "Setomaa" peatoimetaja. Ajakirjanike Liidu liige aastast 1983.

1968. aastast hakkas I. Vananurm perioodikas avaldama luuletusi, jutte ja artikleid, eriti Setumaa kohta. Avaldanud 1977. aastast leedukeelseid artikleid Leedu ajakirjanduses ("Pergale", "Literatura ir Menas" jm). Tõlketegevust alustas perioodikas ("Looming", "Nõukogude Naine", "Pikker" jm). I. Vananurme silmapaistvaks saavutuseks on K. Boruta sümbolistliku romaani "Balta-ragise tuulik" (1979) eestindus, järgnesid J. Mikelinskase "Kirju on rähn" (1984), Vaižgantase "Onud ja tädid" (1985), P. Cvirka "Meister ja pojad" (1986), käsikirjas on J. Marcinkeviciuse draama "Heroica" eestindus. Eesti keelest leedu keelde on tõlkinud H. Männi "Toomas Linnupoja" (Vilnius 1980, koos N. Vananurmega).

Teosed

Põlvamaa - 1994

Lehed tuulest kantud - 1996

Mu Setomaa - 2002

Põlva Tarbijate Ühistu 1932 -2002 - 2002

Eestikeelne kooliharidus Petseris I - 2003

Pesad - 2005

Petserimaa külad I - 2005

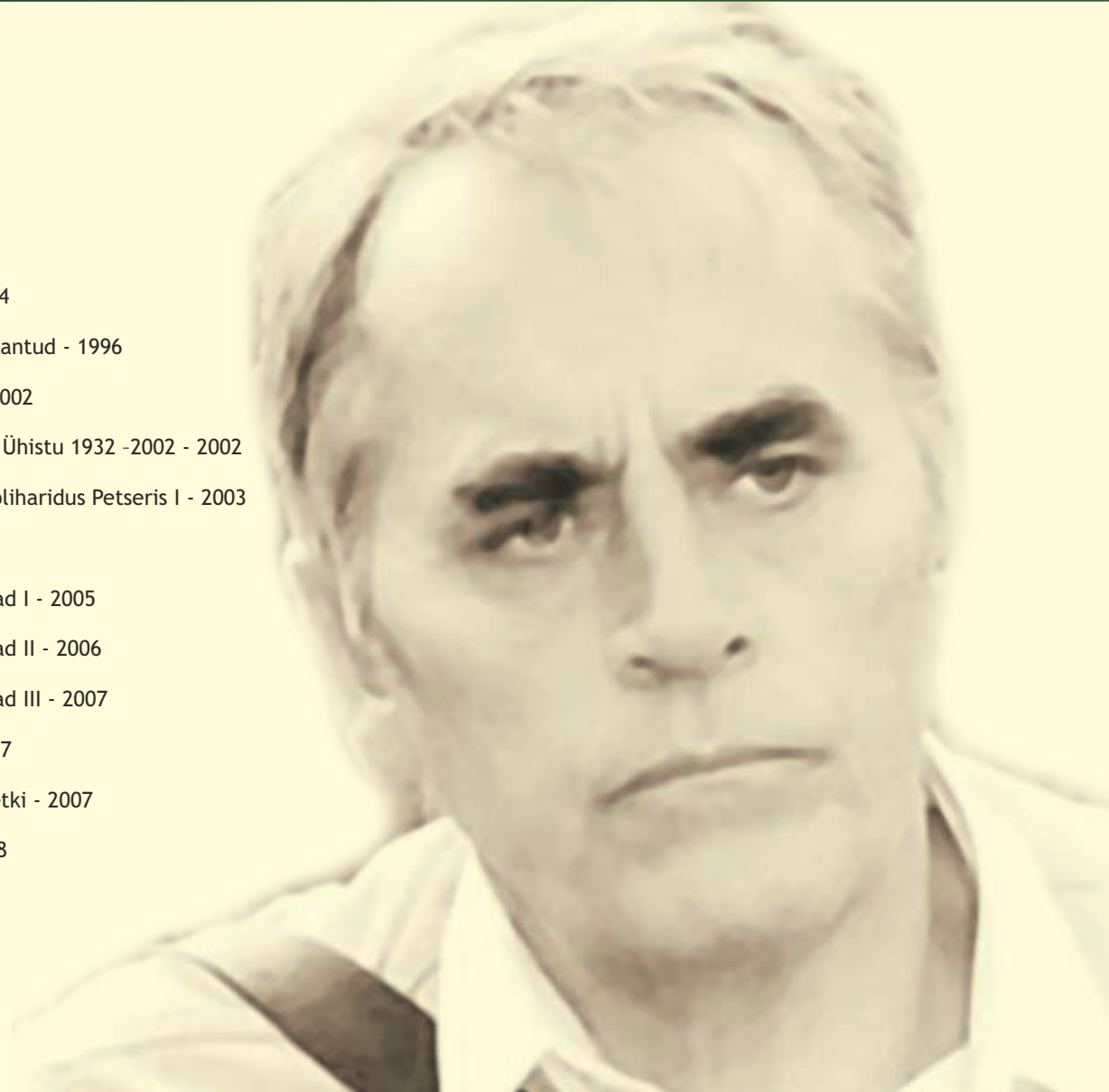
Petserimaa külad II - 2006

Petserimaa külad III - 2007

Seto kodo - 2007

Sain haarata hetki - 2007

Vii üle vii - 2008

Ilmar Vananurm

Kunnas, Leo

(14. XI 1967 Põlvamaa Orava vald Kliima küla)
Erukolonelleitnant ja kirjanik

Kasvanud üles Orava vallas Kliima külas Pura talus. Õppinud Hanikase koolis ja lõpetanud põhikooli Vastseliina Keskkoolis. Aastatel 1989-1991 õppinud ajalugu ja filosoofiat Eesti Humanitaarinstituudis ning Helsingi Ülikoolis. Sõjalise hariduse saanud Soome Riigikaitsekõrgkoolis. Ta on Kaitseliidu liige alates 1990. aastast. Olnud Kaitseväe Lahingukooli, Kõrgema Sõjakooli ning Kaitsejõudude Peastaabi operatiivosakonna ülem. 2005 teenis Iraagis USA 1. soomusdiviisi 3. lahingugrupi staabi operatiivosakonnas. Saanud üle kümne autasu, muu hulgas USA maaväe Pronkstähe ning 4. klassi Kotkaristi ordeni.

Romaan „Kustumatu valguse maailm“ pälvis 1990. aasta Loomingu aastapreemia. Betti Alveri kirjandusauhinna pälvis Kunnas 2002. aastal romaani „Sõdurjumala teener“ eest. Teos „Viiv pikas sõjas“ sisaldab märkmeid Iraagi sõjast. Romanis „Takerdunud rünnak“ on autori pilgu all Eesti riigikaitse võtmeprobleemid ja lahendused.

Ulmetriilogia „Gort Ashryn. I osa. Enne viimast sõda“ võitis ulmeauhinna Stalker 2009 parima eesti autori romaani kategoorias. Romaniga juhatab autor sisse kapten Anton Irv VIII, Eesti Vabadussõja sangari kaheksanda kloonitud teisiku kasvamisest inimese ja sõdurina ligi tuhat aastat pärast meie aega. „Gort Ashryni“ ei saa hinnata üksnes kui ulmepõnevikku. Nii nagu Kunnase realistlikes teostes, on ka siin palju eri kihistusi - head ja halba, nagu meie praeguses ühiskonnaski.

Teosed

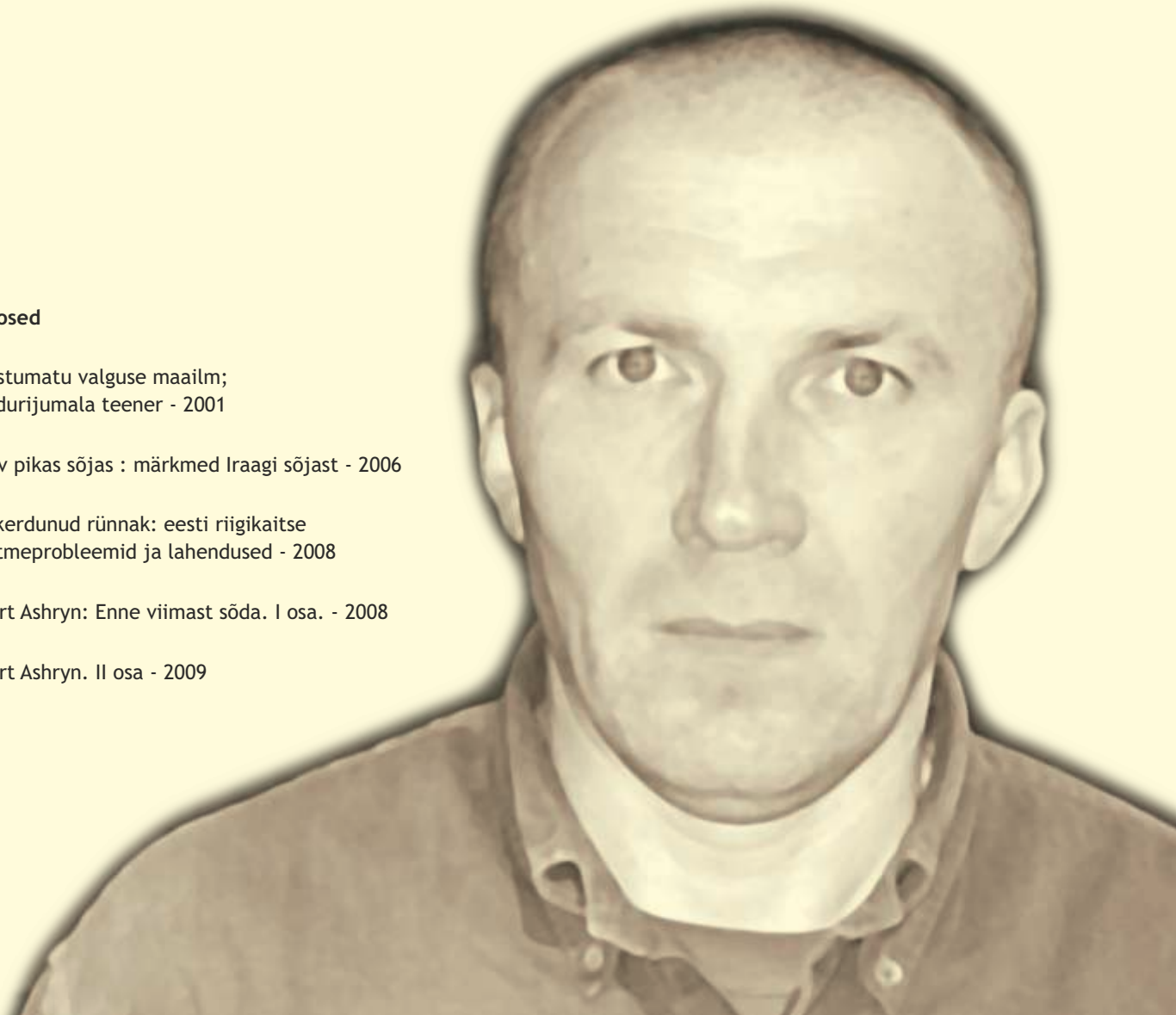
Kustumatu valguse maailm;
Sõdurijumala teener - 2001

Viiv pikas sõjas : märkmed Iraagi sõjast - 2006

Takerdunud rünnak: eesti riigikaitse
võtmeprobleemid ja lahendused - 2008

Gort Ashryn: Enne viimast sõda. I osa. - 2008

Gort Ashryn. II osa - 2009

VIIS KÜSIMUST LAUREAADILE

Bernard Kangro juubelikonverentsil Võru kultuurimajas Kannel oli värske laureaat Rein Põder ajakirjanike piiramisrõngas. Taban ta teise korruse kohvinurgakeses, kui parajasti on käsil võrukeelse Uma Lehe usutlus. Lapsepõlvest Võrumaal. Muidugi ka Kangrost.

“Mul on vaid viis väikest küsimust,” käin välja oma tagasihoidliku soovi.

“Unustatud” vääris preemiat, palju õnne! Kas praegu kirjutate uut romaani?

Ma tavaliselt ei räägi pooleliolevatest asjadest. See, mis pooleli, on kummaline romaan. Kuna õppisin maateadust, on see mu esimene pöördumine eriala poole. Süžeesse on pikitud nimesid: Alexander Theodor von Middendorf, Eduard Gustav von Toll, Karl Ernst von Baer... Pealkirjaks on "Kauge". Tahaksin loota, et uuel aastal jõuab raamat lugeja lauale. Praegu on see tooriku tasemel. Sellest saab mu 13. romaan.

Aasta hakkab lõppema. Kuidas kirjastusel on läinud? Millega Eesti Raamat võib lugejat uuel aastal rõõmustada?

Raskustega. Püüdsime anda eesti autoreid, neid veel raamatukogud võtavad. Kui raamatukogud ei võtaks, siis pool ostu jääb tegemata.

Uuel aastal tuleb romaan Lehte Hainsalult. Kavas on välja anda mõned Nobeli preemia laureaadid: portugali kirjanik Jose Saramago, prantsuse kirjanik Claude Simon - viimaselt "Flandria teed". Jätkuvad sarjad "Põhjamaade romaan" ja "Eesti romaanivara". "Eesti novellivara" anname näpuotsaga - pole publikut. "Eesti romaanivara" sarjas ilmub Minni Raudsepa "Kentaurid". Autorit tunneme Minni Nurmena. Niisiis, noor Nurme. Romaan jutustab maalt linna tulnud noorest.

Püüame vana kurssi jätkata. Kirjastaja tulevik on tume: tiraažid vähenevad, hinnad tõusevad. Möödas on need õndsad ajad, mil raamatuid ilmus mitmekümne-tuhandeliste tiraažides.

Kui sageli juhtute Võrumaale kodukanti? Kas teie lapsepõlvекodus on kedagi?

Kodukanti satun harva. Suviti elab Tikutajal kasuvanemate tütar Ebe, kes on Tallinnas õpetaja. Talvel hoiab silma peal üks tema kooliõde. See koht on romaanis "Hilised astrid". Koht on olemas, omaaegset maja mitte - maja on uus. Puud on suureks kasvanud, osa puid maha võetud... Kevadel kolm aastat tagasi käisin Maalehest Ilmar Palliga oma lapsepõlvекodadel, ka sünnikodus Tundul. Isa oli tiser ja ehitusmees, seinad on kaetud papiga. Olin papile kirjutanud oma nime, N on tagurpidi, nagu vene I. Ilmar Palli panigi oma kirjatööle pealkirjaks "Rein tagurpidi N-iga" (vt Maaleht, 10. mai 2007)

Kui te esimest Kangro-preemiat 1994. aastal käisite vastu võtmas, oli teil kaasas ooperilauljast abikaasa Mare Jõgeva. Millega pojad tegelevad? Kas neil on isalt päritud kirjamehe-geen?

Neemel on ilmunud kaks luulekogu, neist viimane pealkirjaga "Kaktuste puiestee". Neeme on lõpetanud Tallinna Ülikooli eesti keele erialal. Ove on haldusjuhtimist õppinud ja töötab põllumajandusministeeriumis nõunikuna. Abikaasa Mare enam teatris ei tööta, tema on Ellerheina koori laulupedagoog.

Mis seob teid Kangroga?

Kaks telefonikõnet ja kirjavahetus. Silmast-silma pole me kohtunud... Hästi on mees, kui Kangro kirjutas mulle seoses minu novelliga "Patsient nr. 4532" Loomingus (1984, nr 6). Seal on juttu Marie Heibergist, keda Kangro oli tundnud.

Kiri tuli Loomingu toimetusse. Kirjasõbrad olid Kangro mõtte pikendused Eestis, nemad viisid tema aateid, soove edasi. Kangro oli hästi kursis Eestis toimuvaga.

1990. aasta sügisel peeti Stokholmis Eesti Majas Bernard Kangro (1910) ja Kalju Lepiku (1920) juubelisünnipäeva. Kirjastus tegi mulle ettepaneku sünnipäevale sõita. Eesti Raamatult oli Kangrole kingiks "Jäälätteid" ja Kalju Lepikule "Rukkilille murdmise laul". Lepikule andsin kingituse üle isiklikult. Kangro Stokholmi ei tulnud, tema raamatu palusin kolleeg Lepikul edasi anda.

Mul oli nii mõeldud, et nädala olen Rootsis. Lennuk käis toona korra nädalas. Pidin Balti Instituudis ööbima. Raimond Kolk oli vastas. Kolk helistas kodust Kangrole ja andis minule telefoni üle. Kangro kõneles oma 40 minutit. Oli hästi jutukas. Rääkis ka, kuidas kavalalt käsikirju Eestisse saata - suure ringiga ja väikeste portsudena. Kes see kuskil Habarovskis ikka eesti keelt uurima hakkab, arvas ta.

Rein Põdrale anti konverentsil pärast preemia väljakuulutamist sõna, ka seal rääkis ta oma sidemetest Bernard Kangroga. Meelde jäi, kui ta rääkis oma külaskäigust Rüütlike ajal, mil kirjaniku õde Salme Kongo veel elas. Rein Põdraga olid kaasas ta kasuvanemad - "Hiliste astrite" prototüübid. Rüütlist sai Milda prototüüp mitu lilleistikut, mis kasvavad ja õitsevad siamaani Tikutajal.

autor

Liina Valper

(Võrus 17. septembril 2010)

Grethe Rõõm

(18. XI 1976 Kuressaare)

Õppis Kuressaares ja Vastseliinas, lõpetas 2001. aastal Tartu Ülikooli eesti kirjanduse erialal. Töötas ajakirjanikuna maakonnalehes Võrumaa Teataja ja ajakirjas Eesti Naine. Elab koos perega Võrumaal Rõuges Tindi külas. Üle kümne aasta on tegelnud pildistamisega, tal on oma fotostuudio. Pildistamine on üks mõnus viis loominguks, arvab Grethe Rõõm ise.

Olnud toimetajana tegev mitmete ETVs valminud võrukeelsete saatesarjade juures (2003-2004 "Mõtõlus", koos abikaasa Taavi Karuga; Contra juhitud "Eloline" 2005 ja 2007; Taavi Karu juhitud "Olõ-õi" 2008-2009).

2003. aastal andis Eesti Lastekaitse Liit Grethe Rõõmule Sinilinnu preemia lastesõbraliku tegevuse tähisena. Grethe Rõõm asutas maakonnalehes lastele suunatud lehekülje.

Grethe Rõõmu loojanatuuri inspireerivad tema lapsed Sandra, Emil ja Kirke (vanused preemia üleandmise ajal vastavalt 13, 7 ja 2). Ühtlasi on nad ema loomingu esimesed hindajad. Lastekirjandusse tuli Grethe Rõõm lustaka raamatuga "Lohe Lembitu lood: pahandus Ööbikuorus", sellele järgnes "Lohe Lembitu lood: kitserööv". Kui esikraamatus on tegevuspaik pealkirjas näidatud, siis teises viivad röövliid Lembitu koos kitsekarjaga Põlvamaale. "Täiesti võimatu on mitte kirjutada Rõugest, kui sa Rõuges elad," arvab autor. Ka "Raamatuvardjates..." on kirjutades silmas peetud kunagisi elupaiku Kuressaaret ja Võru linna.

2013. aastal jõuab väikeste lugejateni Lohe Lembitu lugude kolmas raamat. Oodata on ka Päikesehiirte lasteluuleraamatut (päikesehiired on tütar Kirke sõna).

Teosed

Lohe Lembitu lood:

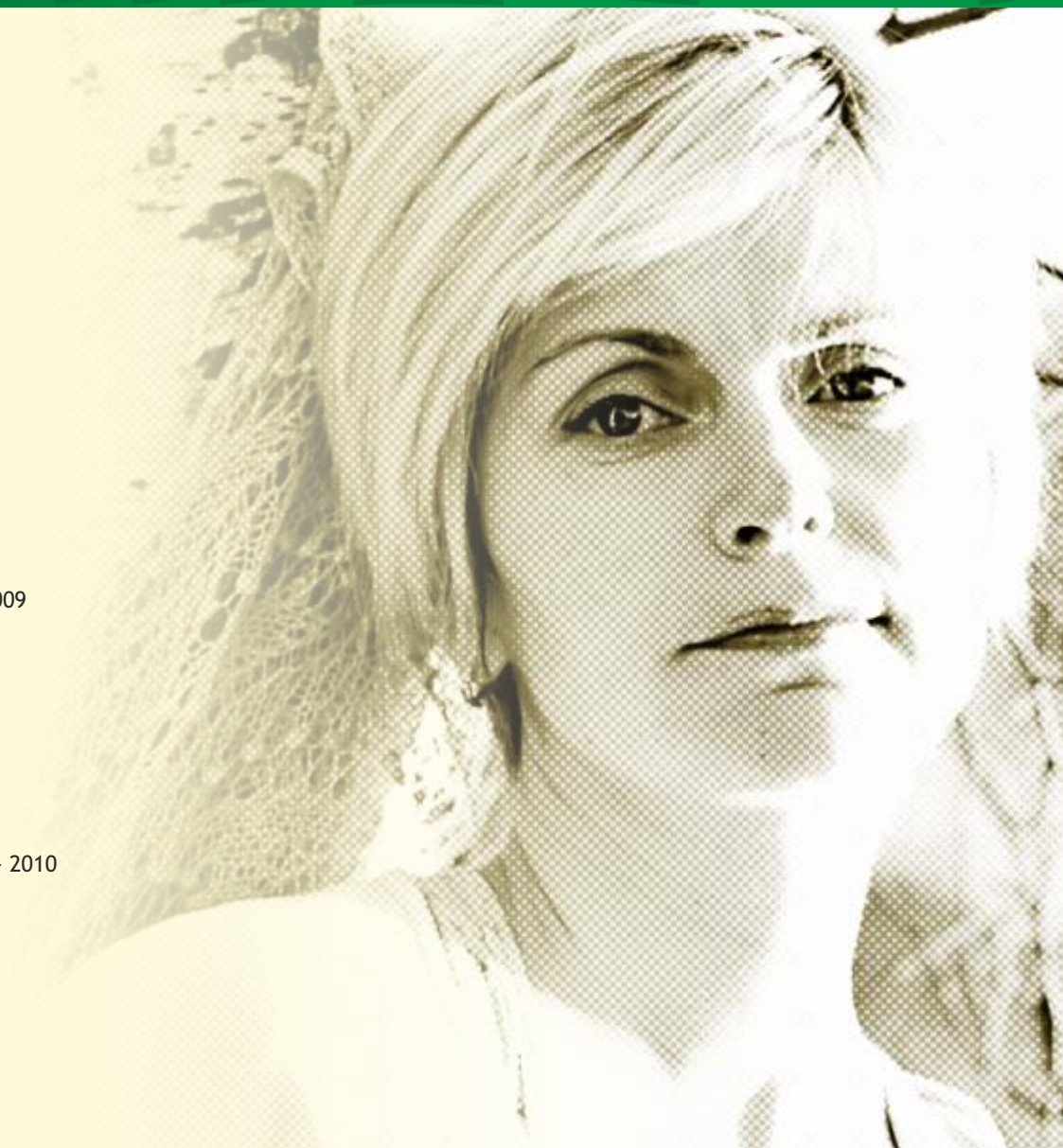
pahandus Ööbikuorus - 2009

Lohe Lembitu lood:

kitserööv - 2010

Raamatuvardjad:

tähtraamatu tagasitulek - 2010

Lauri Sommer

(2. IX 1973 Viljandimaa Pärsti Jämejala)

Lauri Sommer (a-ni 1991 Soomere) sündis 2. aprillil 1973. aastal Viljandimaal Pärsti külanõukogus Jämejala külas arstide peres. Pärast keskkooli lõpetamist 1991 Viljandis õppis aasta seelses kultuurikolledžis raamatukogundust ning seejärel teenis Eesti kaitseväes. 1994 asus Tartu Ülikooli eesti filoloogia osakonnas õppima. Lauri Sommer on kirjanduse magister 2003. aastast (väitekiri valmis Uku Masingu kogu "Saadik Magellani pilvest" taustadest). 2004. aastal sai Sommer artikli "Uku Masingu käsikirja "Saadik Magellani pilvest" vaimne, ajalis-ruumiline ja elulooline taust" (Looming nr 4-6, 2004) eest Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali preemia artikliauhinna 15 000 kr.

Esimesed luuletused ilmusid ajalehes Sakala 1990. Osalenud kirjandusrühmituse Erakkond üritustel ning antoloogiates "Üheksavägine" (Tartu 1997) ja "Harakkiri" (Tallinn-Tartu-Viljandi 1999). Esikkogu "Laurila" (Tartu 1998) sisaldab luulet aastaist 1992-1997. Sommeri luulet on mõjutanud Uku Masingu looming (muu hulgas y kasutamine).

Muusikuna ansamblite Liinatsuraq, Ytsiotsõ ja Kago liige. Helikandjaid kaheksa, neist viimane "Ibipaio" (2012).

Alates 2009. aastast elab Lauri Sommer koos naise Liisu ja väikese tütre Liidiga Võrumaal Sänna lähedal vanavanematele kuulunud Räestu talus. Koht on inspireeriv nii kirjatööks kui ka muusika loomiseks. Õeldut kinnitab Võru Maavalitsuse Bernard Kangro kirjandusauhind.

Teosed**Luulekogud:**

"Laurila", 1998

"Raagraamis poiss", 2000

"Nõidade õrnus", 2004.

Sai selle eest 2005 Gustav Suitsu stipendiumi

"K.L. ja N. 2004-2007", 2008

Andres Allan "Öötrükid"

(koostaja ning järelsõna autor), 2009

"Hangolas/Häälestamine"

(tõlke-valikkogu ungari keeles,

vaheldumisi T. Önnepalu luulega), 2010

Proosa:

"Kolm üksiklast", 2010.

Samal aastal Kultuurkapitali kirjanduse

sihtkapitali aastapreemia (vabaauhind)

"Räestu raamat", 2012

Lisaks sadakond artiklit, esseed,

muusikaarvustust, proosapala ja raadiosaadet

Tõlked:

Richard Brautigan

"Hanguga elavhõbedat pildudes", 2007

Richard Brautigani

"Et tuul seda kõike ära ei puhuks", 2010

Matsuo Bashō

"Valik haikusid", 2011

Ulis Guth

(26. september 1964 Võru)

Kirjanik, ajakirjanik ja publitsist

Õppinud Võru Kreutzwaldi Gümnaasiumis (1971-1979), Väimela Näidissovhoostehnikumis (1979-1981) ja Võru Tööstustehnikumis (1981-1984).

Aastatel 1984-1986 teenis sundaega Liepajas Nõukogude Armee õhutõrjevägede kaardiväe näidisdivisjonis, kus raadioreleerjaama ülemana omandas kõrgeima kvalifikatsiooni ning teenis välja kõikvõimalikud sõjaväelised-sportlikud autasud. Oli väidetavalt esimene eestlane, kes pärast II maailmasõda nimetatud divisjonist puhkusele pääses. Haigestumine sundteenistuse lõpuosas määras tema elu edasise käigu, muutes ka ellusuhtumist. Pikkadeks aastateks tuli loobuda nii edasiõppimisest kui ka oma lemmiktegevusest - spordist. Selle asemel veetis ta pikki kuid haiglas.

Töötas Võru Tavandiosakonnas abispetsialistina (1987-1989), oli kurikuulsa Võrumaa skautmaleva vanem (1988-1989) ja Parksepa rahvamaja juhataja (1989-1990). Ajakirjandusse sattus juhuslikult, alles 29aastaselt, võites eriharidust omamata töökonkursi.

Sellest alates on olnud ajaleht Elu toimetaja (1993-1996), Võrumaa Teataja (spordi-) toimetaja (1996-2007), tasuta nädalaleht 1leht peatoimetaja (2008-vv Võru Linna Lehe toimetaja (2014-....)). Peale selle teinud kaastööd kõigile Eesti juhtivatele päevalehtedele ja spordiajakirjadele. Enim tuntud Leokite motodünastia esmatutvustajana. Pärjatud mitmete (aja)kirjanduslike auhindadega, üllitanud kaks raamatut ning

olnud abiks teiste raamatute kirjutamisel.

Muuhulgas on kajastanud maakonnalehes regulaarselt Võru linnavolikogu istungeid ja tegemisi (1995-2007), kirjutanud muusika- ja kultuuriarvustusi ning olnud Sõmerpalu motoklubi pressiesindaja (1997-2009), KÜ Tamula Torn juhatuse esimees/tegevjuht (2007-2013) ja Võru Linnavalitsuse avalike suhete spetsialist (2013-2015).

Kogu selle aja on võidelnud rumaluse, pealiskaudsuse, lohakuse, lõtvuse, eneseupitamise, silmakirjalikkuse ning mугanemise vastu. Paljuskki seetõttu on kannatanud ka tema suhted peavoolu meediaga, mida ta aga sugugi ei kahetse.

Kirjanduslikult võib teda iseloomustada ka sõnapaariga „viimane indiaanlane“. Usku, armastust ja ausust väärtustava võitlusliku, ent heatahtliku perfektsionistina on ta olnud ühtviisi nõudlik nii iseenda kui ka teiste suhtes, näidates isikliku eeskujuga, et elu südametunnistuse järgi, näotuid kompromisse tegemata on endiselt võimalik. Eriti oluliseks peab seda, et inimese sõnad ja teod ikka kokku käiksid.

Jõudumööda spordi juurde naasnuna on tulnud Võrumaa korvpallimeistriks (2000) ja hõivanud poodiumikohti üleeestilistel tänavakorvpallietappidel (1997-2003). EALLi spordikülgede konkursi laureaat (1998) ja Bernard Kangro kirjanduspreemia laureaat (2013).

Teosed:

filosoofilis-meelelahutuslik raamat

”Pärlid sigadele” - 2008

ajaloolistel faktidel põhinev

filosoofilis-müstiline romaan

“Ärapööratud” - 2012

Kaasautorlus:

raamat “Sõmerpalu motoklubi

1968-2008”, teksti koostaja - 2008

raamat “Leokid ja Sõmerpalu motoklubi

1968-2013”, teksti koostaja - 2013

“10 aastat Sõmerpalu krossi Väino Leoki

rändkarikale”, teksti koostaja - 2017

Janika Kronberg

(24. XI 1963 Võrus)

Kirjandusloolane, kriitik ja toimetaja.

Õppisin Leen Kullmani nimelises Võru I 8-klassilises koolis, Fr. R. Kreutzwaldi nimelises Võru I Keskkoolis ja 1982-1989 eesti filoloogiat Tartu Ülikoolis. Töötasin Tartu Linnamuuseumi filiaali Karl Ristikivi muuseumi juhatajana 1989-1996, Eesti Kirjanike Liidu Tartu osakonna esimehena 1996-2005, Eesti Kirjandusmuuseumi direktorina 2005-2015 ja alates märtsist 2016 olen ajakirja Looming peatoimetaja.

Alates 1989. aastast olen aidanud trükki allikapublikatsioone ja avaldanud kirjandusloolisi artikleid ja kirjanduskriitikat eesti kultuuriajakirjanduses ja ka mujal, samuti osalenud kultuurilooliste dokumentaalfilmide loomisel Karl Ristikivist ja Henrik Visnapuust. Peamised teemad, millest palju muud välja on kasvanud, on olnud kolm Karli – Karl Artur Adson, Karl Ristikivi ja Karl Ast-Rumor, aga nendega seotud laienevas ringis kogu 20. sajandi eesti kirjandus kuni tänapäevani välja. Tihedatest kokkupuudetest pagulaskirjandusega ja tutvusest ning suhtlemisest Bernard Kangro, Valev Uibopuu, Arvo Mägi ja Kalju Lepikuga sai alguse mu esimene raamat „Tiibhobu märgi all“ (2002) Eesti Kirjanike Kooperatiivi kirjastuse ajaloost. Tänu varajasele luuletutvusele Artur Adsoniga sain albumi „Marie Under“ (2003) kaasautoriks (koos Sirje Oleski ja

Go-kirjastuse ja Bernard Kangro kirjanduspreemia. 2016 avaldasin artiklikogumiku „Hästi valitud sõbrad“ Karl Ristikivist ja tema kirjanduslikust ümbrusest. Töös ja veel 2017. aastal on ilmumas usutluste ja mälestuste kogumik „Kröits ehk Ristikivi“ ja segažanriline, aga ilmselt pigem novellikogumikuks liigituv kaheksat ilukirjandusliku pretensiooniga juttu koondav raamat pealkirjaga „Seitse“. Miks nii ja just selline pealkiri, see peaks selguma lugemise käigus.

Marek Kahro

(30.IV 1987 Antsla)

Marek Kahro on sündinud Võrumaal. Ta on lõpetanud Antsla gümnaasiumi, õppinud Tartu Ülikoolis ajalugu ja magistrantuuris religiooniuuringuid, elab ka praegu Võrumaal.

Marek Kahro debüütromaan „Kaljud ja kameeleonid“ pälvis kirjastuse „Tänapäev“ 2010. aasta romaani-võistlusel kolmanda koha. Teos kirjeldab kaasaja noorte probleeme, põhiteemadeks on vaesus ja kuritegevus.

Romaani „Päikseta paradiis“ tegevus toimub Tartu tuntud paikades. Autor on öelnud, et see ei ole homoromaan, vaid ta keskendub raamatus tunnetele. Peategelane peab iseendaga rahu tegema, et eluga edasi minna.

Fantaasiarikas raamat „Viisteist naeratust“ kuulub sarja „Tänapäeva noorsooromaan“ ning käsitleb noore mehe eneseotsinguid.

„Seal, kus näkid laulavad“ on hirmu laastavat mõju ühiskonnale ja inimesele kirjeldav psühholoogiline põnevik. Roman võitis kirjanduskonkursil Bestseller 2015. aastal esikoha ilukirjanduse žanris. 2016. aastal pälvis Marek Kahro Bernard Kangro nimelise kirjanduspreemia.

Teosed

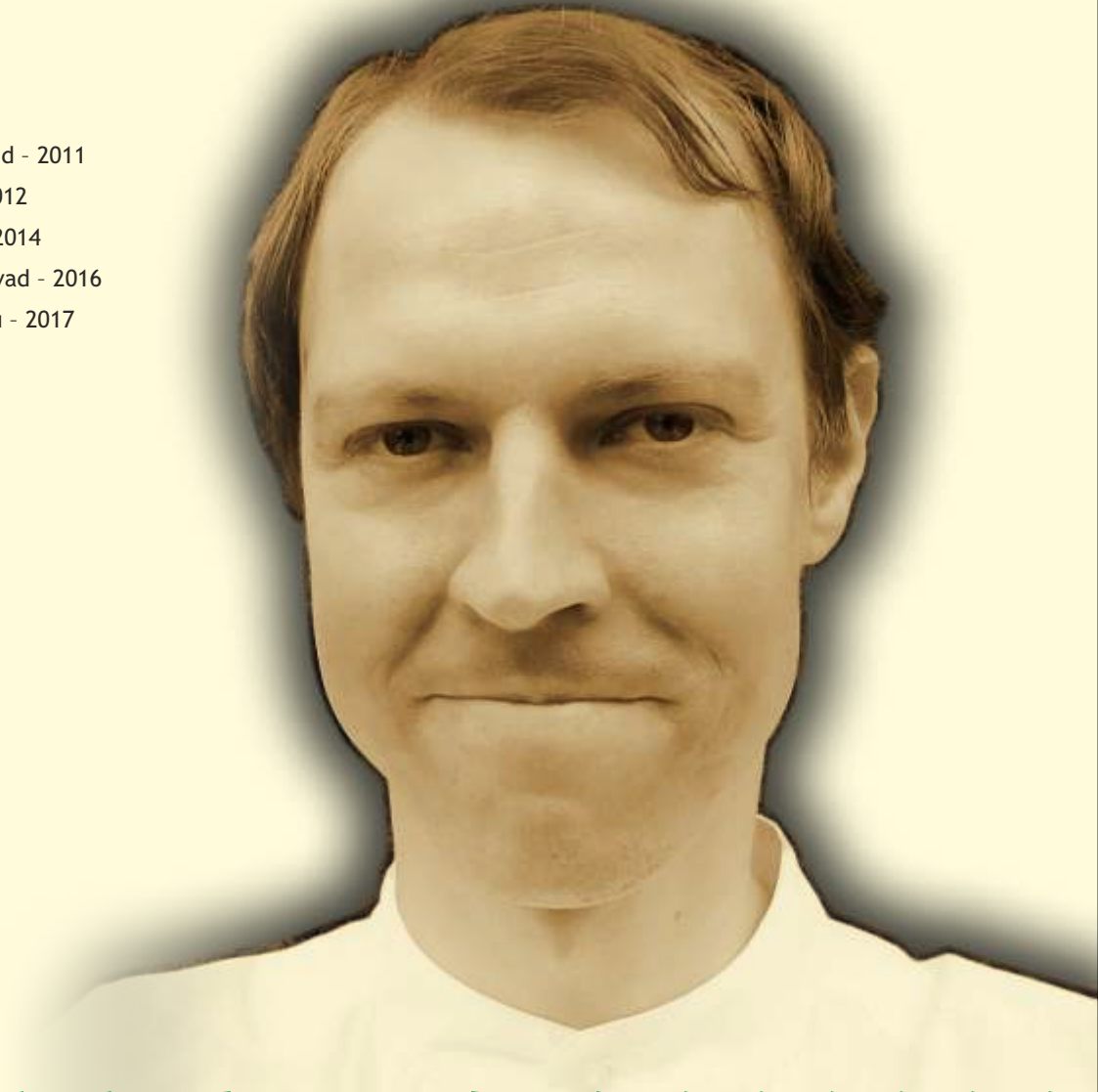
Kaljud ja kameeleonid - 2011

Päikseta paradiis - 2012

Viisteist naeratust - 2014

Seal, kus näkid laulavad - 2016

Kuradil on lapse nägu - 2017

Marek Kahro

Lea Mändmets

(10. II 1963 Viljandi)

Aastatel 1970-1981 õppinud Nuia Keskkoolis ja aastatel 1981-1986 Tartu Riiklikus Ülikoolis eesti filoloogiat. Õppinud aastatel 2010-2012 Tartu Riiklikus Ülikoolis usundiõpetust. Töötanud eesti keele ja kirjanduse õpetajana 31 aastat (enamjaolt Varstu Keskkoolis, aasta Mõniste Koolis). Aastatel 1994-2013 olnud noorteteatri Kõgökogo juhendaja.

Teosed:

Ma pintsli otsa võtan maasikvärvi... - 2016

Mullumuiste - 2017

Lea Mändmets

MINU NÄGU

Bernard Kangro

Olen miljoneid päevi lamand,
minu nägu on murenev paas.
kuid mu süda ei iial sure,
minu hing - see on kohisev laas.

Niit, põllud ja murud ja külad,
vana kask, mis on värava ees, -
minu mõtted on ammu ju põlend
vaikse lõkkena koduses lees.

Rahetormid mu rinda on peksnud,
mu näkku löönd vihmahood,
east-ikka uhtnud mu palgeid
valujõgede vihased vood.

Taevatuli mu laasi on laastand,
mu külades pidutsend nälg,
sajast tuhandest sõjavankrist
minu näkku on jäänud jälg.

Kuid ikka ma püsin ja elan.
minu hingus on põhjamaa tuul,
minu mõte on põhjamaa õite
rõõmus naeratus kivisel suul.

Kogust „Põlenud puu“
Valkla 09.09.1944